

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

Tilinpäätös ja toimintakertomus 31.12.2016

TILINPÄÄTÖS JA TOIMINTAKERTOMUS SISÄLTÖ	Sivu
Hallituksen toimintakertomus vuodelta 2016	1-13
TILINPÄÄTÖS	
Eteran ja konsernin tilinpäätöksen laatimisperiaatteet	14-16
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera	
Tuloslaskelma	17
Tase	18-19
Rahoituslaskelma	20
Tuloslaskelman liitetiedot	
Vakuutusmaksutulo ja maksetut korvaukset	21
Sijoitustoiminnan nettotuoton erittely	22
Kokonaisliikekulut toiminnoittain	23
Henkilöstöä ja toimielimiä koskevat liitetiedot	24
Taseen liitetiedot	
Sijoitusten käypä arvo ja arvostusero	25
Kiinteistösijoitusten muutokset	26
Kiinteistöosakkeet saman konsernin yrityksissä ja omistusyhteisy yrityksissä	27-28
Osakkeet ja osuudet	29-36
Muut lainasaamiset eriteltyinä vakuuden mukaan ja muut saamiset	37
Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden muutokset	38
Eteran oma pääoma	39
Vakuutustekninen vastuuvélka, velat ja siirtovelat	40
Vakavaraisuuspääoma	41
Vastuut ja vastuusitoumukset	42-43
Tunnusluvut ja analyysit	
Tiivistelmä tunnusluvuista	44
Tulosanalyysi	45
Hoitokustannustulos ja työkyvynylläpitotoiminta	46
Vakavaraisuus	47
Sijoitusjakauma käyvin arvoin	48
Sijoitustoiminnan nettotuotto sitoutuneelle pääomalle	49
Keskeisempien tunnuslukujen sisältö	50-52
Riskit ja riskien hallinta	53-59
Laskelma vakavaraisuuspääoman vähimmäismäärästä	60
Konsernin tilinpäätös	
Tuloslaskelma	61
Tase	62-63
Rahoituslaskelma	64
Sijoitustoiminnan nettotuoton erittely	65
Taseen liitetiedot	
Sijoitusten käypä arvo ja arvostusero	66
Kiinteistösijoitusten muutokset	67
Konsernin oma pääoma	68
Velat ja siirtovelat	69
Vastuut ja vastuusitoumukset konsernissa	70
Hallituksen allekirjoitukset	71
Tilinpäätösmerkintä ja luettelo kirjanpitokirjoista	72
Tilintarkastuskertomus	73

Hallituksen toimintakertomus 2016

- Hoitokulusuhde parani 74,6 %:iin (77,9 %)
- Vakuutusmaksutulo kasvoi 5 % ja oli 713 milj. euroa (680 milj. €)
- Sijoituksia oli 6 084 milj. euroa (5 908 milj. €), tuotto 6,6 % (3,7 %)
- Vakavaraisuuspääoma kasvoi 846 milj. euroon (751 milj. €), vakavaraisuusaste 15,5 % (14,2 %) ja vakavaraisuusasema 1,4 (1,4)
- Asiakashyvityksiin 12,4 miljoonaa euroa (10,2 milj. €), keskimäärin 0,45 prosenttia TyEL-palkkasummasta (0,39 %)
- Maksetut eläkkeet 1 140 milj. euroa (1 135 milj. €)

Talouden kehitys

Suomen talous kasvoi vuonna 2016 jonkin verran ennakoitua ripeämmin erityisesti yksityisen kulutuksen ja investointien kohenemisen myötä. Yritysten luottamus vahvistui. BKT kasvoi 1,6 prosenttia edellisvuodesta. Työttömyysaste oli joulukuussa 7,9 prosenttia eli 1,3 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuotta aiemmin. Eteran suhdanneindeksi kehittyi positiivisesti koko vuoden. Seurantaryhmän työntekijämäärät kasvoivat 3,3 prosenttia edellisvuodesta. Myös rakentamisen toimialaindeksi oli vahvasti positiivinen koko vuoden.

Työeläkejärjestelmän kehitys

Eläkeuudistus

Eläkeuudistus tuli voimaan vuoden 2017 alusta. Eläkeikärajat nousevat vaiheittain, eläkettä karttuu yhtäläisesti eri-ikäisille ja käytössä on uusia eläkemuotoja. Tavoitteena on pidentää suomalaisten työuria ja vähentää näin julkisen talouden kestävyysvajetta.

Vanhuuseläkeikä nousee vuoden 2017 jälkeen kolmella kuukaudella vuodessa, kunnes vanhuuseläkeiän alaraja on 65 vuotta. Uudet ikärajat koskevat vuonna 1955 tai sen jälkeen syntyneitä. Vuonna 1965 ja sen jälkeen syntyneiden eläkeikäraja kytketään elinajan kehitykseen.

Eläkettä karttuu 17-vuotiaasta lähtien kaikenikäisille 1,5 prosenttia palkasta vuodessa. Yrittäjillä alaikäraja on 18 vuotta. Siirtymäajalla vuoden 2025 loppuun saakka eläkettä karttuu 53–62-vuotiaille 1,7 prosenttia palkasta vuodessa. Työeläkemaksua ei enää vähennetä eläkkeen perusteena olevasta palkasta.

Eläkeuudistuksen myötä osa-aikaeläke poistui. Tilalle tuli osittainen varhennettu vanhuuseläke, jota on haettu heti vilkkaasti. Osittainen varhennettu vanhuuseläke antaa mahdollisuuden nostaa osan

eläkkeestä jo hieman ennen varsinaista vanhuuseläkeikää riippumatta siitä, jatkaako työntekoa vai ei. Osittaista vanhuuseläkettä on mahdollista hyödyntää myös työuraa jatkaessaan.

Raskas ja pitkä työura voi antaa mahdollisuuden hakeutua eläkkeelle jo 63-vuotiaana. Työuraeläkettä voi hakea 38 vuoden työskentelyn jälkeen.

Lykkäyskorotus palkitsee työuran jatkamisesta yli vanhuuseläkeiän. Jos eläkettä ei ota maksuun heti vanhuuseläkeiän alarajalla, saa eläkkeeseensä 0,4 prosentin lykkäyskorotuksen jokaiselta kuukaudelta.

Eterassa valmistauduttiin eläkeuudistuksen tuomiin muutoksiin. Uusi, alalla yhteisesti käytössä oleva eläkekäsittelyjärjestelmä otettiin Eterassa käyttöön vuoden 2016 lopussa.

Eläkeyhtiökohtainen asiakashyvytys

Asiakashyvitysten jakoperusteet tullaan muuttamaan vuoden 2018 alusta eläkeyhtiökohtaiseksi. Kukin eläkeyhtiö on hakenut sosiaali- ja terveysministeriöltä vahvistuksen eläkeyhtiön omille asiakashyvitysten jakosäännöille. Muutos vaikuttaa vuonna 2019 maksettaviin asiakashyvityksiin. Jaettavien hyvitysten enimmäismäärä määräytyy yhä kaikille eläkeyhtiöille yhteisten laskuperusteiden mukaan. Sosiaali- ja terveysministeriön tulkinnan mukaan hyvitysten jakamisen lähtökohtana on se, että hyvityksinä jaettava ylijäämä kohdistetaan työnantajajoukoille siinä suhteessa kuin ne ovat ylijäämää tuottaneet.

Myös työeläkeyhtiötä vaihtavan yrityksen jälkihyvityksiin on tulossa muutoksia. Jälkihyvitysten taso ehdotetaan pienennettäväksi vuodesta 2017 lähtien. Muutos koskee eläkevakuutuksia, jotka siirtyvät työeläkeyhtiöstä toiseen 31.3.2017 alkaen.

Vakavaraisuussäätelyn uudistaminen

Eläkelaitosten vakavaraisuusrajan laskentaan liittyvä uusi lainsäädäntö on otettu käyttöön vuoden 2017 alussa. Vakavaraisuusraja kuvaa sitä vakavaraisuuspääoman määrää, joka eläkelaitoksella on oltava vakuutus- ja sijoitusriskejään varten. Uusi sääntely pyrkii ottamaan eläkelaitoksen sijoituksiin liittyvät riskit huomioon laskennassa entistä kattavammin. Uudella vakavaraisuusmallilla ei ole arvioitu olevan olennaista vaikutusta Eteran vakavaraisuusvaateisiin.

Vuoden 2017 alusta alkaen työeläkelaitosten vastuuelan osaketuottosidonnaisuuden määrää nostettiin 10 prosentista 15 prosenttiin vastuuelasta. Muutos lisää eläkelaitosten kapasiteettia sijoittaa pörssiosakkeisiin. Sijoituksista aiempaa hieman suurempi osa on siis voitu vuoden 2017 alusta alkaen sijoittaa pörssiosakkeisiin ilman vakavaraisuuteen kohdistuvan osakeriskin määrän kasvamista. Vuoden 2018 alusta alkaen osakesidonnaisuuden määrä tulee edelleen nousemaan 20 prosenttiin vastuuelasta.

Työhyvinvointitoiminnan sääntely

Finanssivalvonnan uudet työhyvinvointitoiminnan sääntelyyn liittyvät ohjeet ja raportointimääräykset tulivat voimaan maaliskuun 2016 alussa. Työeläkevakuutusyhtiöille annettujen ohjeiden tavoitteena oli parantaa työeläkevakuutusyhtiöiden toiminnan, kilpailun ja varojen käytön valvottavuutta sekä edistää

toiminnan kilpailuneutraliteettia. Ohjeet eivät muuttaneet merkittävästi Eteran työhyvinvointitoiminnan laajuutta tai periaatteita. Edellisvuotisessa tarkastuksessaan Finanssivalvonta arvioi Eteran työhyvinvointitoiminnan laadukkaaksi.

Markkinoiden väärinkäyttöasetus

Uusi markkinoiden väärinkäyttöasetus MAR tuli voimaan heinäkuun alussa. Asetus koskee julkisen kaupankäynnin kohteena olevilla rahoitusvälineillä tehtäviä liiketoimia ja toimeksiantoja. Sääntelyn tavoitteena on parantaa sijoittajan suojaa ja lisätä luottamusta markkinoihin. Asetuksessa säädettiin toimenpiteistä, joihin EU:n jäsenvaltioiden oli ryhdyttävä markkinoiden väärinkäytön estämiseksi. Asetuksen edellyttämät seikat sisällytettiin Eteran sisäisiin toimintaohjeisiin ja yhtiössä otettiin käyttöön markkinoiden väärinkäytön estämiseen liittyvä ilmoitusmenettely.

Eteran tulos

Etera jatkoi toimintansa kehittämistä Etera 2020 -ohjelmassa. Eteran hoitokulusuhde eli liikekulut suhteessa hoitokustannuksia varten varattuihin maksun osiin parani 74,6 prosenttiin (77,9 %). Kokonaisliikekulut olivat 44 miljoonaa euroa (42 milj. €).

Eteran kokonaistulos oli 167 miljoonaa euroa (-69 milj. €). Kokonaistulos muodostuu vakuutusliikkeen tuloksesta, sijoitustoiminnan tuloksesta, hoitokustannustuloksesta ja muusta tuloksesta. Vakuutusliikkeen tulos oli 19 miljoonaa euroa (19 milj. €) ja sijoitustoiminnan tulos käyvin arvoin 136 miljoonaa euroa (-97 milj. €). Hoitokustannustulos oli 11 miljoonaa euroa (9 milj. €) ja muu tulos 2 miljoonaa euroa.

Vakavaraisuus

Eteran vakavaraisuus vahvistui vuoden aikana merkittävästi. Vakavaraisuuspääoma oli vuoden lopussa 846 miljoonaa euroa (751 milj. €). Vakavaraisuusaste oli 15,5 prosenttia (14,2 %) ja vakavaraisuusasma 1,4 (1,4).

Vastuovelka eli tulevia eläkkeitä varten varattu rahamäärä oli vuoden lopussa 5 365 miljoonaa euroa (5 207 milj. €).

Asiakashyvitykset

Asiakashyvitykset kasvoivat 22 prosenttia edellisvuodesta. Etera siirtää vuoden 2017 asiakashyvityksiin 12,4 miljoonaa euroa (10,2 milj. €). Se on keskimäärin 0,45 prosenttia TyEL-palkkasummasta (0,39 %).

Asiakkaat ja vakuutukset

TyEL-sopimusasiakkaita oli 26 000 (24 500) eli 6 prosenttia edellisvuotta enemmän. Tilapäisesti vakuutusmaksuja maksoi 20 500 TyEL-asiakasta (22 600). Yrittäjäasiakkaiden määrä kasvoi 7 prosenttia

edellisvuodesta. Vuoden lopussa Eteralla oli 9 620 YEL-asiakasta (8 964). Etera vastasi vuoden aikana noin 200 000 työntekijän eläketurvasta (200 000).

Maksutulo

Eteran vakuutusmaksutulo kasvoi 5 prosenttia edellisvuodesta. Etera sai vakuutusmaksutuloa kaikkiaan 713 miljoonaa euroa (680 milj. €). YEL-maksutulon osuus oli 38 miljoonaa euroa (35 milj. €).

TyEL-palkkasumma oli 2 749 miljoonaa euroa (2 633 milj. €) ja YEL-työtulosumma 180 miljoonaa euroa (163 milj. €). Eteran vakuutusmaksutulosta lasketun markkinaosuuden arvioidaan olevan 5,3 prosenttia (5,2 %).

Uudet vakuutukset ja siirtoliike

Uusien vakuutusten myynti jatkui vahvana. Eteran markkinaosuus uusista TyEL-vakuutuksista oli 15,2 prosenttia (14,8 %) ja uusista YEL-vakuutuksista 9,0 prosenttia (9,8 %).

Etera teki erinomaisen tuloksen myös vakuutusten siirtoliikkeessä. Hyvää tulosta tehtiin erityisesti syyskuun siirtokierroksella, joka oli Eteran historian paras. Vuoden 2016 siirtoliikkeen myötä Eteraan tulevat vakuutukset kasvattavat maksutuloa 8,8 miljoonalla eurolla. Uusia vakuutettuja siirtyy Eteraan vajaa 2 000.

Asiakas- ja kumppaniyhteistyö

Etera jatkoi tiivistä yhteistyötä asiakkaidensa kanssa. Syksyllä 2016 tehdyn asiakassuhdetutkimuksen mukaan 97 prosenttia asiakkaista (93 %) oli tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä Eteran toimintaan. Suosittelijoiden määrä kasvoi edelleen, ja nettosuositteluindeksi NPS oli erinomaisella tasolla, 47 (43).

Eteran vuosittain järjestämät talous- ja palkkahallintoasioiden koulutuspäivät kiersivät marraskuussa 13 paikkakunnalla ja keräsivät runsaasti osallistujia. Eteran lisäksi tilaisuuksissa luennoivat Danske Bank, Fennia ja Verohallinto.

Eteran asiakkaista koostuvat Vaikuttajaverkostot toimivat yhdeksällä paikkakunnalla ja kokoontuivat kaksi kertaa vuodessa. Työnantajien ja yrittäjien neuvottelukunta kokoontui kaksi kertaa.

Etera jatkoi yhteistyön syventämistä strategisten kumppaneidensa Danske Bankin, Fennian ja Pohjantähden kanssa. Myös tiivis yhteistyö tilitoimistojen kanssa jatkui. Hyvä kumppaniyhteistyö näkyi myynnin tuloksissa. Etera aloitti lisäksi yhteistyön Oma Säästöpankin kanssa.

Digitaaliset palvelut

Etera kehittää aktiivisesti digitaalisia palveluitaan. Lähivuosina panostukset suunnataan erityisesti verkko- ja mobiilipalveluihin sekä asiakaspalvelua tukeviin järjestelmiin. Uusien, asiakkaalle tarjottavien digipalveluiden lisäksi Eterassa panostetaan automaation kautta aikaansaatavaan kustannustehokkuuteen sekä perusjärjestelmien ylläpitoon muuttuvassa toimintaympäristössä.

Työkykypalvelut

Etera tarjosi asiakkailleen työkyvyttömyysriskien hallintaan tietoa, Eteran omia tutkimus- ja asiantuntijapalveluita, asiakkaan tarpeisiin vastaavia työhyvinvointitoimenpiteitä ja työkaluja. Vuoden aikana Etera teki työhyvinvointiyhteistyötä noin 580 asiakasyrityksen kanssa.

Etera Valmennukset keräsivät osallistujia eri puolilla Suomea ja tarjosivat koulutusta asiakasyritysten esimies- ja asiantuntijatehtävissä työskenteleville. Valmennuspäivien teemoina olivat mm. muutoksen johtaminen, esimiestäidot, itsensä johtaminen sekä vuorovaikutus- ja työyhteisötaidot. Myös eri aiheista pidetyt webinaarit saivat hyvän vastaanoton ja keräsivät paljon osallistujia. Keväällä 2017 alkava, verkkovalmennuksena toteutettava Univalmennus herätti paljon kiinnostusta.

Tutkimuksia toteutettiin asiakasyrityksissä runsaasti. Eteran Hyvä työvire -palvelu ja Hyvä työelämä - tutkimus tarjosivat asiakasyrityksille tietoa kehittämisen tueksi. Verkkotyökalu Kompassi tarjosi tietoa ja apua arjen esimiestyöhön. Henkilöstötuottavuuden mittaamista pilotoitiin ja kehitettiin asiakasyrityksissä.

Etera avasi syyskuussa 2016 uuden, työhyvinvointia tutkivan ja kehittävän, yhteisöllisen työtilan. Työhuone Pasilassa testataan uusimpia työhyvinvointia tukevia ratkaisuja ja kerätään tietoa työympäristön kehittämiseksi. Eteran pääyhteistyökumppanit Työhuoneessa ovat Elisa, Halton ja Isku. Helsingin Länsi-Pasilassa Etera-talon alakerrassa sijaitseva Työhuone Pasila on maksutta Eteran asiakkaiden käytössä.

Etera on mukana tuomassa työhyvinvointinäkökulmaa Rudus Oy:n kehittämässä rakennusalan turvapuistossa Espoossa, jossa kuvataan työturvallisuuden tärkeyttä konkreettisin esimerkein.

Ammatillisen kuntoutuksen aloitusmäärät kasvoivat 7 prosenttia edellisvuodesta. Ammatillisen kuntoutuksen aloitti 492 vakuutettua (459). Vuoden aikana Etera antoi 652 myönteistä ennakkopäätöstä kuntoutuksesta (734). Ammatillisen kuntoutuksen avulla takaisin työelämään palasi 76 prosenttia Eteran vakuutetuista (76 %).

Lahjoitukset ja palkinnot

Etera tukee työkyvyttömyyden ennaltaehkäisemiseksi tehtävää työtä. Vuonna 2016 valtaosa yleishyödyllisiin tarkoituksiin varatuista rahoista käytettiin lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevään sekä nuorten työllistymistä edistävään toimintaan. Etera lahjoitti 10 000 euroa Vähävirikkeen hoito kaksisuuntaisessa mielialahäiriössä -tutkimukseen, 17 000 euroa Suomen Icehearts ry:n toimintaan ja 10 000 euroa Suomen Mentorit ry:n Annetaan 100 vuotta töitä -kampanjaan. Joulutervehdysten sijaan Etera lahjoitti 3 000 euroa Suomen Mielenterveysseuran lasten ja nuorten mielenterveystyöhön.

Eteran Työkykypalkinnon 2016 sai oululainen Arkkitehtitoimisto Kanttia 2 Oy. Muut Työkykypalkintofinalistit olivat Ansari-Yhtymä Oy, Finnsteve-yhtiöt, Lujatalo Oy ja Siparila Oy. Viiden finalistin joukosta voittajan valitsi työmarkkinakonkari Lasse Laatumen. Työkykypalkinto jaetaan taas syyskuussa 2017.

Eteran Ilmianna Paras pomo -kampanja nosti esiin esimiestyön tärkeyttä. Alkuvuodesta 2016 Etera palkitsi parhaat pomot Pohjois-, Itä-, Etelä- ja Länsi-Suomesta. Heidän joukosta valittiin Suomen paras pomo. Palkinnon sai tamperelaisen Eatech Oy:n toimitusjohtaja Esa Mäkelä. Seuraavan kerran Etera palkitsee Suomen parhaan pomon keväällä 2017.

Eläkkeet

Etera maksoi eläkkeitä ja kuntoutuskuluja 1 140 miljoonaa euroa (1 135 milj. €). Vastuunjakokorvauksia yhteisesti kustannettavista eläkkeistä Etera sai 348 miljoonaa euroa (373 milj. €). Eläkkeensaajia oli vuoden lopussa 135 337 (138 117).

Eläkehakemusten määrä oli edellisvuotista tasoa. Kaikkiaan Eteraan tuli 7 830 uutta eläkehakemusta (7 786). Vanhuuseläkehakemusten määrä pysyi edellisvuotisella tasolla, ja työkyvyttömyyseläkehakemusten määrä väheni 6 prosenttia.

Uusia eläkkeitä Etera myönsi 6 210 (6 060). Uusia vanhuuseläkkeitä Etera myönsi 2 837 (2 908). Perhe-eläkkeitä myönnettiin 1 747 (1 619) ja osa-aikaeläkkeitä 69 (41). Uusia työkyvyttömyyseläkkeitä Etera myönsi 1 557 (1 491). Yleisimmät syyt uusien työkyvyttömyyseläkkeiden taustalla olivat mielenterveyden häiriöt (31 %) ja tuki- ja liikuntaelinten sairaudet (30 %).

Keskimääräinen vanhuuseläkkeellesiirtymisikä oli Eteran vakuutetuilla 63,9 vuotta (63,9). Keskimäärin Eteran vakuutetut jäivät eläkkeelle 58,6-vuotiaina (58,8).

Etera valmistautui vuoden 2017 alusta voimaan tulleeseen eläkeuudistukseen. Etera otti vuodenvaihteessa 2016–2017 käyttöön uuden, alalla yhteisesti käytössä olevan eläkekäsittelyjärjestelmän. Käyttöönotto sujui suunnitellusti.

Sijoitukset

Sijoitusvuosi 2016

Eteralla oli sijoituksia vuoden lopussa 6 084 miljoonaa euroa (5 908 milj. €). Sijoitukset tuottivat 6,6 prosenttia (3,7 %). Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoon oli 383 miljoonaa euroa (211 milj. €). Sijoitusten viiden vuoden keskimääräinen nimellistuotto oli 5,3 prosenttia ja kymmenen vuoden keskimääräinen nimellistuotto 2,7 prosenttia.

Sijoitusmarkkinoilla oli vuoden aikana kolme merkittävää kurssilaskuperiodia: tammi-helmikuussa, kesäkuussa ja marraskuussa. Eteran hajautettu salkkurakenne toimi hyvin ja salkun tuottovaihtelut jäivät vähäisiksi. Tuottoa tuli tasaisesti eri tuotonlähteistä: reaalisijoitusten (kiinteistöt, metsä ja infra) osuus tuotoista oli 28 prosenttia, listattujen osakkeiden 27 prosenttia, listattujen korkosijoitusten 22 prosenttia ja muiden sijoitusten (pääomasijoitukset, lainat ja muut sijoitukset) 23 prosenttia.

Eteran sijoituksista 38 prosenttia oli kotimarkkinoilla (38 %). Vuoden aikana lisättiin sijoituksia etenkin kiinteistöihin ja metsään. Eteran kotimaisten sijoitusten tuotot olivat erityisen hyviä. Listattujen osakkeiden tuotto oli noin 20 prosenttia, metsäsijoitusten yli 15 prosenttia ja kiinteistösijoitusten lähes 9 prosenttia.

Listattujen osakkeiden tuotto heilahteli vuoden aikana voimakkaasti, mutta niiden riskipainoa säädeltiin 13–23 prosentin välillä, mikä piti osuuden kokonaisriskistä maltillisena. Suurin osa valuuttariskistä oli suojattu ja avoin valuuttariski tuli lähinnä USA:n dollarista ja kehittyvien talouksien valuutoista. Korkoriski pidettiin vuoden jälkimmäisellä puoliskolla hyvin vähäisenä.

Vuoden 2016 lopussa Eteran sijoitukset jakautuivat riskikorjatusti seuraavasti:

Sijoitukset riskin mukaisesti ryhmiteltynä	31.12.2016, milj. €	31.12.2015, milj. €
Korkosijoitukset	2 177	2 639
Lainasaamiset	233	305
Joukkovelkakirjalainat	1 604	1 914
Julkisyhteisöjen joukkovelkakirjalainat	-108	256
Muiden yhteisöjen joukkovelkakirjalainat	1 712	1 658
Muut rahoitusmarkkinavälineet ja talletukset	340	420
Osakesijoitukset	1 827	1 600
Noteeratut osakkeet	1 227	1 076
Pääomasijoitukset	474	491
Noteeraamattomat osakkeet	93	33
Kiinteistösijoitukset	1 127	1 002
Suorat kiinteistösijoitukset	872	708
Kiinteistösijoitusrahastot ja yhteissijoitukset	255	293
Muut sijoitukset	535	555
Hedge-rahastosijoitukset	300	227
Hyödykesijoitukset	9	9
Muut sijoitukset	226	319
Sijoitukset yhteensä	5 666	5 796
Johdannaisten vaikutus	451	113
Sijoitukset käyvin arvoin yhteensä	6 084	5 908

Korkosijoitukset

Euroalueen korot laskivat heinäkuuhun saakka ja Saksan 10 vuoden korko kävi alimmillaan -0,2 prosentissa. USA:n ja euroalueen korot kääntyivät selvään nousuun lokakuussa, kun makroluvut vahvistuivat ja odotus USA:n koronnostoista lisääntyi. Korot jatkoivat nousuaan marraskuussa. Luottoriskipreemiot levenivät alkuvuonna, mutta laskivat joulukuussa vuoden alimmille tasoille, mikä kohotti niiden tuottoa.

Eteran korkosijoitukset tuottivat kokonaisuudessaan 4,4 prosenttia (2,0 %). Korkoriskiltä suojautuminen turvasi loppuvuoden tuottoja. Erityisen hyvin, 12 prosenttia, tuottivat kehittyvien talouksien lainat. Sijoitus- ja high yield -lainat tuottivat yli 7 prosenttia.

Osakesijoitukset

Indeksitasolla parhaiten tuottivat kotimaiset osakkeet, kehittyvät markkinat ja USA, jotka nousivat yli 10 prosenttia. Sen sijaan Euroopan ja Japanin markkinoiden tuottokehitys jäi vaatimattomaksi. Kehittyviä markkinoita tukivat mm. odotukset USA:n investointien kiihtymisestä, mikä nosti raaka-ainehintoja. Donald Trumpin valinta presidentiksi nosti USA:n osakekurseja vuoden lopulla. Euroopan osakekurssien kehitystä painoivat osaltaan Brexit sekä euroalueen poliittinen epävarmuus.

Eteran osakesijoitusten tuotto oli kokonaisuudessaan 10,7 prosenttia (6,4 %). Noteeratut osakkeet tuottivat 9,9 prosenttia (2,3 %) ja pääomasijoitukset 9,9 prosenttia (16,6 %). Parhaiten, yli 26 prosenttia, tuottivat kotimaiset suorat sijoitukset noteeraamattomiin osakkeisiin. Listatuista osakkeista kotimaiset osakkeet tuottivat noin 20 prosenttia.

Kiinteistö- ja reaalijoitukset

Kiinteistömarkkinoilla koettiin ennätysvuosi transaktioiden arvon noustessa Suomessa yli 7 miljardin euron ja samalla yli 10 vuoden takaisen huipun. Alhainen korkotaso piti kiinteistösijoitusten tuottovaatimukset edelleen alhaisina, ja salkkukaupat yleistyivät.

Asuntojen rakennuttaminen jatkui vahvana, ja Etera käynnisti useita uusia hankkeita mm. pääkaupunkiseudulla, Oulussa ja Tampereella. Rahastojen osuutta vähennettiin kiinteistöissä, mutta infrastruktuurissa ja muissa reaalijoituksissa sijoitusrahastoja kasvatettiin jonkin verran. Etera teki merkittävän metsäsijoituksen ostamalla vähemmistöosuuden Finsilva Oyj:stä.

Kiinteistösijoitusten tuotto oli 8,7 % (4,2 %). Suorien kiinteistösijoitusten tuotto oli 8,0 % (4,3 %) ja kiinteistörahastojen tuotto 10,7 % (3,8 %). Kokonaisuudessaan Eteran reaalijoitusten tuotto, kiinteistölainat mukaan lukien, oli 7,6 %.

Muut sijoitukset

Muiden sijoitusten osalta aktiivinen varainhoitajien valinta tuotti tulosta ja tuottokehitys oli vakaata. Eteran muut sijoitukset tuottivat 3,2 prosenttia (3,0 %). Näistä sijoituksista merkittävimpien eli hedge-rahastosijoitusten tuotto oli 3,2 prosenttia (3,1 %) ja muiden sijoitusten 3,6 prosenttia (3,2 %).

Vastuullinen sijoittaminen

Etera on sitoutunut YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteisiin (UNPRI). Vastuullisuus on osa sijoitusprosessia. ESG-asioiden eli ympäristöön, sosiaaliseen vastuuseen ja hyvään hallintotapaan liittyvien näkökohtien huomioiminen on osa jokaista sijoituspäätöstä. ESG-asioiden huomioon ottamisesta ovat vastuussa kaikki sijoituspäätöksiä tekevät henkilöt. Etera teettää kaksi kertaa vuodessa ulkopuolisen selvityksen, jossa arvioidaan Eteran sijoituskohteita ESG-näkökulmasta. Kaikissa kiinteistöhankeissa korostetaan sekä energiatehokkuutta että kestävästä rakentamisesta.

Konserni

Konserniin kuului 69 tytäryhtiötä (57), joista 44 oli kiinteistöosakeyhtiötä, 14 asunto-osakeyhtiötä ja 11 kiinteistönhallintayhtiötä. Lisäksi Etera on osakkaana 20 omistusyhteisyydessä (19). Tilikauden aikana Etera perusti 8 kiinteistöyhtiötä. Etera osti 11 ja myi 7 tytäryhtiötä.

Henkilöstö

Henkilöstön määrä oli Eterassa keskimäärin 231 (227). Vakituudessa työsuhhteessa oli 95 prosenttia henkilöstöstä (96 %). Naisten osuus oli 66 prosenttia (68 %), ja henkilöstön keski-ikä 45 vuotta (46 v.).

Vuoden aikana eläköityi 5 henkilöä (7). Kaikkiaan henkilöstön määrä väheni vuoden aikana 11 henkilöllä (23). Uusia henkilöitä rekrytoitiin 15 (22). Vakituiseen työsuhhteeseen heistä tuli 15 (15). Luvuissa ei ole mukana vuosilomasijaisuuksia eikä muita lyhyitä sijaisuuksia.

Vuoden aikana tehtiin pieniä organisaatiomuutoksia. Digitalisointia vauhdittamaan perustettiin uusi digitaaliset palvelut -ryhmä, jonka tehtävänä on edistää digitaalisten palveluiden kehittämistä Eterassa. Lakipalvelut siirtyivät samaan toimintoon aktuaaripalveluiden kanssa. Asiakkuudet ja vakuuttaminen -toiminnon asiakaspalveluryhmää vahvistettiin pienyritysten asiakkuuksien hoitoon ja myyntityöhön erikoistuneilla henkilöillä.

Palkkoja ja palkkioita maksettiin henkilöstölle 16 miljoonaa euroa (14 milj. €). Palkka- ja palkkioselvitys julkaistaan osana Eteran verkkovuosikertomusta.

Henkilöstön hyvinvointi

Vuoden aikana Eterassa toteutettiin työpaikkaselvitykset tietohallinnossa, sijoituksissa sekä asiakkuudet ja vakuuttaminen -toiminnossa. Työpaikkaselvityksessä selvitetään yhdessä työterveyshuollon kanssa työn ja työpaikan olosuhteet sekä arvioidaan niiden terveydellistä merkitystä. Työpaikkaselvityksessä arvioidaan lisäksi muun muassa työn fyysistä ja psykososiaalista kuormitusta, työjärjestelyitä sekä tapaturmavaaroja. Selvitysten perusteella tehtiin korjaavia toimenpiteitä työtiloissa ja työyhteisöissä. Työpaikkaselvitykset jatkuvat vuonna 2017.

Marraskuussa toteutettiin Great Place to Work -tutkimus. Koko Eteran tasolla tutkimuksen tulos oli edellisvuosien tasoinen. Toimintojen välillä on selviä eroja, ja aiemmin toteutetut toimenpiteet mm. lähijohtamisen kehittämiseksi ovat selvästi tuottaneet tulosta. Kahdeksan kymmenestä eteralaisesta vastasi Eteran olevan kaikkiaan todella hyvä työpaikka.

Vuonna 2015 alkanut lähijohtamisen kokonaisuus päättyi maaliskuussa 2016. Lähijohtamisen tukea jatkettiin kuukausittaisilla esimiespulsikyselyillä sekä kuukausittaisilla johtamisaamuilla, joissa esimiehet saivat valmennusta ajankohtaisista johtamisaiheista, kuten etätyön johtamisesta sekä tavoitteiden asettamisesta. Eteran osaamiskartoitusprosessin kehittäminen jatkui, ja valitussa asiantuntijaryhmässä toteutettiin 270-arvioinnit.

Kesällä 2016 aloitettiin myynnin valmennukset, jotka jatkuivat tammikuulle 2017. Valmennusten tavoitteena oli mm. Eteran kilpailuetujen ottaminen osaksi arjen työtä kaikissa asiakas kohtaamisissa. Lisäksi syksyllä tarjottiin myös kaikille eteralaisille koulutusta mm. sosiaalisen median tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä vuoden 2017 voimaan tulleen eläkeuudistuksen tuomista muutoksista ja niiden vaikutuksista.

Eterassa tuetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista monin tavoin. Kesäkuussa Eterassa oli lapsiparkki, joka sai erinomaisen vastaanoton. Eteralaiset saivat tuoda lapsensa tutustumaan vanhempien työpaikkaan työpäivän ajaksi ja lapsille oli järjestetty omaa ohjelmaa lastenhoitajan johdolla.

Eteralaisten työkykyä ja jaksamista tuettiin monin tavoin. Eteralaisia kannustetaan liikuntaan Etera-talon monipuolisten liikuntaryhmien ja -tilojen avulla sekä tarjoamalla helppoja ja monipuolisia taukoliikuntamahdollisuuksia. Myös työmatkaliikkumiseen kannustetaan. Uuden eläkkeiden käsittelyjärjestelmän käyttöönottoon osallistuneille järjestettiin kohdennettuja jaksamista edistäviä toimenpiteitä yhdessä työterveyshuollon kanssa. Kerran vuodessa järjestetään myös yhteinen liikuntapäivä, jossa tänä vuonna liikuttiin ulkona luonnon omia liikuntamahdollisuuksia hyödyntäen.

Etera osallistui Hanken & SSE Executive Educationin järjestämään Business Lead -ohjelmaan ja tarjosi harjoittelupaikan turvapaikanhakijalle.

Yhteistä yrityskulttuuria edistettiin monin tavoin ja tapahtumin vuoden aikana. Eteran vuonna 2016 lanseeraama Työhuone Pasila sai erinomaisen vastaanoton ja oman henkilöstön voimin syntyi myös lähes 3 000 kertaa Youtubessa katsottu Etera-räppi.

Eterassa etätyöstä on muodostunut vakiintunut tapa toimia. Säännöllisesti etätyötä teki 94 (86) eteralaista. Myös Etera-talon monipuoliset työskentelyolosuhteet tukevat henkilöstön hyvinvointia.

Hallinto

Eteran osakkaita ovat vakuutuksenottajat, vakuutetut työntekijät vakuutuskohtaisesti yhdessä sekä takuupääoman omistajat. Eteralla on 112 000 euron takuupääoma, joka jakaantuu 112:een tuhannen euron nimellisarvoiseen takuuosuuteen. Takuupääomalle hyvitetään vuosittain kohtuullista tuottoa vastaava korko, joka on TyEL-vakuutuksessa käytettävä perustekorko lisättynä yhdellä prosenttiyksiköllä. Takuupääoman koron maksamisesta päättää vuosittain yhtiökokous. Takuupääomaosuuksista luopuminen ja takuupääoman takaisinmaksaminen on valmisteilla, ja asiaa käsitellään kevään 2017 yhtiökokouksessa.

Eteran varsinainen yhtiökokous pidettiin 20.4.2016. Hallintoneuvoston kokouksia oli vuoden aikana kaksi ja hallituksen kokouksia 12. Puheenjohtajisto kokoontui 11 kertaa. Näistä kolmessa kokouksessa käsiteltiin nimitys- ja palkitsemisasiota. Vaalivaliokunnan kokouksia oli kolme ja tarkastusvaliokunnan kokouksia viisi.

Hallituksen puheenjohtajana jatkoi YIT Oyj:n varatoimitusjohtaja Tero Kiviniemi. Varapuheenjohtajina jatkoivat Elinkeinoelämän Keskusliiton lainopillinen asiamies Mikko Nyyssölä ja Rakennusliitto ry:n varapuheenjohtaja Kyösti Suokas. Uutena jäsenenä hallituksessa aloitti marraskuussa 2016 Insinööriliitto IL ry:n puheenjohtaja Samu Salo. Uutena jäsenenä Eteran hallitukseen kaudelle 2017–2018 valittiin Solita Group Oy:n toimitusjohtaja Jari Niska ja uudeksi varajäseneksi Suomen Hypoteekkiyhdistyksen pääekonomisti ja tutkimusjohtaja Juhana Brotherus.

Hallintoneuvoston puheenjohtajana jatkoi Lemminkäinen Infra Oy:n toimitusjohtaja Harri Kailasalo ja varapuheenjohtajana Rakennusliitto ry:n henkilöstöpäällikkö Markus Ainasoja.

Yhtiökokous valitsi Eteran hallintoneuvoston uusiksi jäseniksi Ammattiliitto Pro ry:n viestintäjohtajan Jaana Aaltosen ja Hartela-yhtiöt Oy:n toimitusjohtajan Juha Korkiamäen. Erovuoroisista jäsenistä hallintoneuvostossa jatkoi 12.

Yhtiökokous valitsi tilintarkastajaksi tilintarkastusyhteisö KPMG Oy Ab:n.

Etera julkaisee lähipiirikaupat sekä johdon ja hallituksen jäsenten luottamustehtävät verkkosivuillaan. Etera ylläpitää sisäpiirirekisteriä pysyvistä sisäpiiriläisistä. Eteran julkinen sisäpiirirekisteri on saatavissa sähköpostitse Eterasta sekä nähtävillä Euroclear Finland Oy:n palvelupisteessä Helsingissä. Syyskuusta 2016 lähtien Etera on julkaissut verkkosivuillaan tiedot huomattavista liiketoimista asiakasyritystensä kanssa.

Selvityksen hallinto- ja ohjausjärjestelmästä (Corporate Governance Statement) Etera julkaisee osana verkkovuosikertomustaan.

Riskienhallinta

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa. Eteran riskienhallinnan tavoitteena on hallita riskejä, jotka vaarantaisivat lakisääteisen tehtävän hoitamisen, strategisten tavoitteiden saavuttamisen ja liiketoiminnan kehittämisen ja toteuttamisen asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Kokonaisvastuu riskienhallinnasta on hallituksella ja toimitusjohtajalla. Hallitus hyväksyy vuosittain koko toiminnan kattavan riskienhallintasuunnitelman. Eteran koko riskienhallinnan suunnittelu, arviointi ja raportoinnin koordinointi toimitusjohtajan hyväksymässä laajuudessa on vastuutettu erikseen. Sijoitukseen liittyvä riskienvalvonta on järjestetty erilleen sijoitustoiminnasta. Talous ja riskienvalvonta - toiminto arvioi ja valvoo sijoitusriskejä sekä raportoi niistä hallitukselle ja johdolle.

Sijoitusriskejä hallitaan muuttamalla sijoitussalkun riskin määrää ja jakaumaa niin, että riskien määrä ja koostumus pyritään pitämään aina oikein mitoitettuna yhtiön vakavaraisuuden kannalta ja optimaalisena rahoitusmarkkinoiden tilaan nähden. Eteran hallitus on sijoitussuunnitelmassa määritellyt riskilimitit eli kuinka paljon riskiä voidaan ottaa eri muodoissa ja koko salkun osalta. Keskeisiä riskialueita ovat vakavaraisuuspoikkeama-, osake-, korko-, luotto- ja valuuttariski sekä kiinteistöriskit.

Vakuutusliikkeen riskejä hallitaan tasoitusmäärän avulla. Vakuutusliikkeen ylijäämäinen tulos siirretään tasoitusmäärään ja vastaavasti vakuutusliikkeen alijäämäinen tulos katetaan siitä. Vuoden 2017 alussa osa Eteran tasoitusmäärästä on sulautettu vakavaraisuuspääomaan ja vakuutusliikkeen tulos katetaan tältä osin jatkossa sieltä.

Riskienhallintaa ja Eteran keskeisiä riskejä kuvataan tarkemmin tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Tulevaisuuden näkymiä

Eteran oman toiminnan kehittäminen jatkuu Etera 2020 -ohjelmassa. Painopiste ohjelmassa siirtyy kustannustehokkuuden tason nostosta ja perusjärjestelmien uudistamisesta määrätietoiseen panostukseen suomalaisten työkyvyn edistämiseksi.

Tavoittelemme tältäkin osin lähivuosina selkeää tason nostoa hyödyntäen sekä historiassa kertynyttä osaamista että uuden teknologian tuomia mahdollisuuksia. Panostamme erityisesti lähiesimiestyöhön ja pienempien työyhteisöjen työkyvyttömyysriskin ennaltaehkäisyyn muuttuvan työelämän haasteissa.

Työ koko työeläkekentän kustannustehokkuuden, läpinäkyvyyden ja moninaisuuden turvaamiseksi jatkuu. Vuoden 2017 aikana hoitokustannusperuste eli työeläkeyhtiöiden tehtävien hoitoon käytettävissä oleva raha laskee seitsemällä prosentilla. Tämä pienentää osaltaan sekä työnantajien että työntekijöiden maksuja.

Finanssimarkkinoita leimaavat korkeahkot omaisuuslajien arvostustasot, lisääntynyt sääntely, matala korkotaso ja keskuspankkien toimenpiteet. Viime vuosien aikainen epävarmuus jatkunee, joten

hajautus, riskienhallinta ja kustannustehokkuus ovat kulmakiviä lähivuosien sijoitussuunnitelmassa. Sijoitamme edelleen aktiivisesti Suomeen ja etsimme sijoituskohteita kotimaasta lyhyen tähtäimen taloussuhdanteesta riippumatta.

TILINPÄÄTÖKSEN LAATIMISPERIAATTEET

Tilinpäätös on laadittu noudattaen lakia työeläkevakuutusyhtiöistä, vakuutusyhtiö-, kirjanpito- ja osakeyhtiölakia, kirjanpitoasetusta, sosiaali- ja terveysministeriön asetusta vakuutusyhtiön tilinpäätöksestä ja konsernitilinpäätöksestä sekä Finanssivalvonnan määräyksiä ja ohjeita.

Eteran oma pääoma käsittää pohjarahaston ja takuupääoman sekä voittovarot kuluvalta ja edellisiltä tilikausilta.

Konsernitilinpäätös

Konsernin muodostavat emoyhtiö Etera sekä 69 suoraan tai tytäryhtiöiden kautta omistettua kotimaista kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiötä. Lisäksi konserniin kuuluu 20 osakkuusyhtiötä. Näitä ei ole yhdistelty, koska kyseessä olevat osakkuusyhtykset ovat kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöitä eikä niiden yhdistelemättä jättäminen vaaranna oikean ja riittävän kuvan antamista konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Konsernitilinpäätös on laadittu emoyhtiön ja tytäryhtiöiden tuloslaskelmien, taseiden ja liitetietojen yhdistelminä, joista on eliminoitu keskinäiset saamiset ja velat, tuotot ja kulut sekä osakeomistus. Vuoden aikana hankitut tytäryhtiöt on yhdistelty hankintahetkestä lähtien. Konsernin sisäinen osakeomistus on eliminoitu hankintamenomenetelmällä lukuun ottamatta alle 100 prosenttia omistettuja keskinäisiä kiinteistöyhtiöitä ja asunto-osakeyhtiöitä, jotka on yhdistelty suhteellisella menetelmällä.

Kiinteistöjen osalta syntynyt konserniaktiiva on kohdistettu tytäryhtiöiden maa-alueisiin ja rakennuksiin hankintamenon suhteessa. Rakennuksiin kohdistetun konserniaktiivan poistosuunnitelma vastaa tytäryhtiöissä noudatettua rakennusten poistosuunnitelmaa.

Tulos ja vakuutustekninen vastuuvelka

Kirjanpidon vastuuvelka kertoo tulevia eläke- ja muita menoja varten varattujen varojen määrän. Varojen määrään ei lueta omaisuuden käypien arvojen ja kirjanpitoarvojen välistä arvostuseroa. Varojen riittävyyttä Eteran vakuutus- ja sijoitustoimintaan sisältyvien riskien osalta seurataan vakavaraisuustarkastelussa erillään varsinaisesta kirjanpidosta. Tilikauden voitto tuloslaskelmalla määräytyy sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti.

Sijoitusten kirjanpitoarvo

Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet on taseessa kirjattu hankintamenoon tai sitä alempaan käypään arvoon.

Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä, kiinnelainasaamiset, muut lainasaamiset sekä talletukset on kirjattu nimellisarvoon tai sitä alempaan todennäköiseen käypään arvoon.

Sijoitusomaisuutena olevat osakkeet ja osuudet on kirjattu hankintamenoon tai sitä alempaan käypään arvoon. Hankintameno on laskettu käyttäen keskihintaa. Aiemmin tehdyt arvonalennukset on käyvän arvon noustessa palautettu tulosvaikutteisesti korkeintaan alkuperäiseen hankintamenoon asti.

Käyttöomaisuutena olevat osakkeet ja osuudet on taseessa kirjattu hankintamenoon tai sitä alempaan todennäköiseen käypään arvoon.

Pääomarahasto-osuudet on taseessa kirjattu hankintamenoon tai sitä alempaan käypään arvoon.

Rahoitusmarkkinavälineiden tasearvona käytetään hankintamenoa, jota on oikaistu hankintameno ja nimellisarvon erotuksen jaksotuksella sekä oikaistuna arvonalentumisilla. Arvonalentumisia kirjataan kun takaisinmaksun katsotaan olevan epätodennäköistä. Aiemmin tehdyt arvonalennukset on käyvän arvon noustessa palautettu tulosvaikutteisesti korkeintaan jaksotettuun hankintamenoon asti. Nimellisarvon ja hankinta-arvon erotus on jaksotettu korkotuotoiksi tai niiden vähennykseksi rahoitusmarkkinavälineiden juoksuaikana. Hankintameno on laskettu keskihintaa käyttäen.

Tiedot tilinpäätöshetkellä arvopapereiden lainaussopimuksilla lainaksi luovutetuista arvopapereista on kerrottu tilinpäätöksen liitetiedoissa. Lainaksi annetut arvopaperit sisältyvät taseeseen.

Tilinpäätöshetkellä avoinna olevien lainaussopimusten vastapuolena on selvitysyhteisö, jolle lainaksi ottaja on asettanut lainoista vakuuden.

Muun omaisuuden kuin sijoitusten kirjanpitoarvo

Aineettomien hyödykkeiden ja kaluston kirjanpitoarvo on hankintameno vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla.

Vakuutusmaksusaamiset on kirjattu todennäköiseen arvoonsa.

Sijoitusten käyvät arvot

Kiinteistösijoitusten käypä arvo on määritetty kiinteistökohteittain käyttäen tuottoarvomenetelmää, alueellisia markkinahintatilastoja sekä kiinteistökohtaista arviointia. Arviointia tehtäessä on käytetty sekä omia että ulkopuolisia asiantuntijoita.

Konserniyrityksiltä olevien lainasaamisten, kiinnelainasaamisten, muiden lainasaamisten sekä talletusten käypänä arvona pidetään nimellisarvoa tai tätä alemmaa todennäköistä arvoa.

Noteerattujen osakkeiden käypänä arvona on käytetty vuoden viimeisintä ostokurssia tai sen puuttuessa kaupankäyntikurssia. Muiden osakkeiden käypänä arvona on käytetty jäljellä olevaa hankintamenoa tai todennäköistä luovutushintaa tai substanssiin perustuvaa arvoa. Sijoitusrahasto-osuuksien käypänä arvona on käytetty vuoden viimeisintä saatavissa olevaa hallinnointiyhtiön ilmoittamaa rahasto-osuuden arvoa.

Käyttöomaisuutena olevien osakkeiden ja osuuksien käypänä arvona pidetään kirjanpitoarvoa.

Pääomarahasto-osuuksien käypänä arvona on käytetty hallinnointiyhtiön ilmoittamaa rahaston käypää arvoa tai sen puuttuessa hankintamenoa.

Rahoitusmarkkinavälineiden käypinä arvoina käytetään tilikauden viimeisen kaupantekopäivän kaupantekokurssia tai sen puuttuessa todennäköistä luovutushintaa.

Kiinnelainasaamisten, muiden lainasaamisten ja talletusten käypänä arvona pidetään nimellisarvoa tai tätä alemmaa todennäköistä arvoa.

Ulkomaanrahanmääräisten sijoitusten käypiä arvoja määritettäessä on käytetty Euroopan keskuspankin tilinpäätöspäivän noteeraamia valuuttakursseja.

Johdannaissopimukset

Johdannaissopimuksia on käytetty operatiivisesti sijoitusriskiä pienentävinä sekä muissa tarkoituksessa tehtyinä sijoituksina, mutta niihin ei sovelleta kirjanpidon suojauslaskentaa. Avoimien johdannaisten realisoitumattomat negatiiviset arvomuutokset on kirjattu tilikauden kuluksi, realisoitumattomia arvonnousuja ei kirjata tuotoksi. Tilikauden aikana johdannaissopimusten sulkemisesta syntyneet voitot ja tappiot on kirjattu tilikauden tuotoksi ja kuluksi.

Johdannaissopimusten käypänä arvona käytetään pääsääntöisesti markkinahintaa tai sopimuksen todennäköistä luovutus- tai sulkemishintaa. Tilikauden aikana on käytetty korko-, valuutta-, osake-, ja hyödykejohdannaisia.

Käyvän arvon määritysmenetelminä on käytetty listattujen johdannaisten osalta pörssissä noteerattua hintaa, OTC-johdannaisten osalta on käytetty riippumattoman ulkopuolisen palveluntarjoajan hintoja, jotka on laskettu yleisillä arvostusmalleilla käyttäen tilinpäätöshetken markkinainformaatiota, kuten korkokäyriä ja valuuttakursseja.

Sijoitustoiminnan tunnusluku liitetiedot

Sijoitusjakauma käyvin arvoin ja sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoin liitetiedot ovat laadittu uudistetun määräys- ja ohjekokoelman 1.1.2013 mukaan.

Suunnitelman mukaiset poistot

Suunnitelman mukaiset poistot käyttö- ja sijoitusomaisuudesta lasketaan ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaan tasapoistoina seuraavien pitoaikojen mukaan:

Asuin- ja toimistorakennukset	40-50 vuotta
Puiset rakennukset	20 vuotta
Rakennusten ainesosat ja tekniset laitteet	10 vuotta
Kalusto, koneet ja laitteet	5 vuotta
Atk-ohjelmat ja autot	4 vuotta
Muut pitkävaikutteiset menot	5-10 vuotta

Eläkejärjestelyt

Henkilöstön lakisääteinen eläketurva on järjestetty TyEL-vakuutuksin.

Henkilöstö

Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä tilikauden aikana on laskettu työsuhteessa olevan henkilöstön kuukausittaisten henkilömäärien keskiarvona. Laskelmaa on oikaistu osa-aikaisten työntekijöiden osalta.

Ulkomaanrahanmääräiset erät

Ulkomaanvaluuttamääräiset saatavat ja velat on arvostettu tilinpäätöspäivän kurssiin. Kurssierot on kirjattu tuloslaskelmaan.

Verot

Tuloslaskelmaan on merkitty tilikauden ja aikaisempien tilikausien suoriteperusteiset verot.

Poistoerot on konsernissa jaettu omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan.

Kokonaisliikekulut toiminnoittain

Liikekulut sekä kaluston ja aineettomien hyödykkeiden suunnitelmapoistot sisältyvät tuloslaskelman eri eriin toimintokohtaisesti.

Maksettuihin korvauksiin sisältyvät korvaustoiminnan ja työkyvynylläpitotoiminnon hoitamisesta aiheutuvat liikekulut ja suunnitelmapoistot.

Liikekuluihin sisältyvät vakuutusten hankintaan, vakuutusten hoitoon ja hallintoon liittyvät liikekulut ja suunnitelmapoistot sekä lakisääteiset maksut.

Sijoitustoiminnan kuluihin sisältyvät kiinteistösijoitusten ja muiden sijoitusten hoitamiseen liittyvät liikekulut ja suunnitelmapoistot.

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

TULOSLASKELMA	<u>2016</u>	Liitetieto	<u>2015</u>
Vakuutustekninen laskelma			
Vakuutusmaksutulo	713 262 035,56	[1]	679 977 112,15
Sijoitustoiminnan tuotot	939 743 586,41	[3]	943 990 823,98
Korvauskulut			
Maksetut korvaukset	-803 105 711,81	[2, 4]	-771 609 136,73
Korvausvastuun muutos			
Kokonaismuutos	-176 663 110,75		-89 202 349,30
Korvauskulut, netto	-979 768 822,56		-860 811 486,03
Vakuutusmaksuvastuun muutos			
Kokonaismuutos	17 892 212,52		78 012 663,55
Liikekulut	-23 221 678,06	[4]	-23 485 030,04
Sijoitustoiminnan kulut	-664 364 151,94	[3, 4]	-814 942 524,30
Vakuutustekninen tulos	3 543 181,93		2 741 559,31
Muu kuin vakuutustekninen laskelma			
Tilinpäätössiirrot			
Poistoeron muutos	-232 553,50		-209 585,12
Tuloverot			
Tilikauden verot	-879 628,43		-833 610,40
Aikaisempien tilikausien verot	0,00		1 181 636,21
	-879 628,43		348 025,81
Tilikauden voitto/tappio	<u><u>2 431 000,00</u></u>		<u><u>2 880 000,00</u></u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

TASE	<u>31.12.2016</u>	Liitetieto	<u>31.12.2015</u>
Vastaavaa			
Aineettomat hyödykkeet			
Aineettomat oikeudet	857 824,12		1 003 822,38
Muut aineettomat hyödykkeet	<u>21 461 999,53</u>		<u>17 267 308,76</u>
	22 319 823,65	[12]	18 271 131,14
Sijoitukset			
Kiinteistösijoitukset			
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet	412 166 268,38	[6, 7, 8]	285 268 157,72
Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	337 390 260,27	[6, 7]	269 571 986,97
Lainasaamiset omistusyhteyserityksiltä	<u>59 396 695,28</u>	[6, 7]	<u>59 396 695,28</u>
	808 953 223,93		614 236 839,97
Muut sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet	2 825 115 286,69	[6, 9]	2 843 762 050,66
Rahoitusmarkkinavälineet	1 005 435 051,68	[6]	938 763 002,63
Kiinnelainasaamiset	34 204 270,65	[6, 10]	100 019 415,09
Muut lainasaamiset	206 595 319,17	[6, 10]	209 078 400,98
Talletukset	<u>50 125 786,18</u>	[6]	<u>50 039 865,27</u>
	4 121 475 714,37		4 141 662 734,63
Sijoitukset yhteensä	4 930 428 938,30	[6]	4 755 899 574,60
Saamiset			
Ensivakuutustoiminnasta			
Vakuutuksenottajilta	76 966 422,70		71 474 459,23
Muut saamiset			
Saman konsernin yrityksiltä	1 119 544,53		339 196,40
Omistusyhteyserityksiltä	31 056,89		28 173,46
Muilta	<u>153 023 712,41</u>	[11]	<u>131 844 551,94</u>
	231 140 736,53		203 686 381,03
Muu omaisuus			
Aineelliset hyödykkeet			
Koneet ja kalusto	1 904 026,45	[12]	2 066 345,51
Rahat ja pankkisaamiset	<u>352 596 599,55</u>		<u>375 520 887,53</u>
	354 500 626,00		377 587 233,04
Siirtosaamiset			
Korot ja vuokrat	9 229 737,39		9 811 432,92
Saaminen vastuunjaosta	10 992 900,00		4 234 400,00
Muut siirtosaamiset	<u>45 000,00</u>		<u>231 889,50</u>
	20 267 637,39		14 277 722,42
	<u>5 558 657 761,87</u>		<u>5 369 722 042,23</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

TASE	<u>31.12.2016</u>	Liitetieto	<u>31.12.2015</u>
Vastattavaa			
Oma pääoma			
Pohjarahasto	5 000 000,00		5 000 000,00
Takuupääoma	112 000,00		112 000,00
Edellisten tilikausien voitto/tappio	48 873 136,12		46 040 556,04
Tilikauden voitto/tappio	<u>2 431 000,00</u>		<u>2 880 000,00</u>
	56 416 136,12	[13]	54 032 556,04
Tilinpäätössiirtojen kertymä			
Poistoero	778 950,11		546 396,54
Vakuutustekninen vastuovelka			
Vakuutusmaksuvastuu	2 376 451 774,96		2 394 343 987,48
Korvausvastuu	<u>2 989 004 292,74</u>		<u>2 812 341 181,99</u>
	5 365 456 067,70	[14]	5 206 685 169,47
Velat			
Lainat rahoituslaitoksilta			
Ensivakuutustoiminnasta	149 737,12		226 860,47
Muut velat			
Saman konsernin yrityksille	105 211,59		416 196,40
Omistusyhteisy yrityksille	224 977,51		0,00
Muille	<u>104 477 220,94</u>	[15]	<u>67 686 147,19</u>
	104 957 147,16		68 329 204,06
Siirtovelat			
Velka vastuunjakoon	76 500,00		8 096 000,00
Muut siirtovelat	<u>30 972 960,78</u>	[16]	<u>32 032 716,12</u>
	31 049 460,78		40 128 716,12
	<u>5 558 657 761,87</u>		<u>5 369 722 042,23</u>

EPÄSUORA RAHOITUSLASKELMA

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Liiketoiminnan rahavirta		
Voitto/tappio varsinaisesta toiminnasta	3 543 181,93	2 741 559,31
Oikaisut:		
Vakuutusteknisen vastuuelan muutos	158 770 898,23	11 189 685,75
Sijoitusten arvonalentumiset ja palautuneet arvonalentumiset	-47 932 846,21	66 943 164,34
Suunnitelman mukaiset poistot	3 361 407,82	2 800 811,61
Muut oikaisut	-8 900 577,00	-84 567 440,43
Rahavirta ennen käyttöpääoman muutosta	<u>108 842 064,77</u>	<u>-892 219,42</u>
Käyttöpääoman muutos		
Lyhytaikaisten korottomien liikesaamisten lisäys(-)/vähennys(+)	-33 444 270,47	53 394 609,35
Lyhytaikaisten korottomien velkojen lisäys(+)/vähennys(-)	27 548 687,76	-58 312 164,32
Liiketoiminnan rahavirta ennen rahoituseriä ja veroja	102 946 482,06	-5 809 774,39
Maksetut välittömät verot	-879 628,43	348 025,81
Liiketoiminnan rahavirta	<u>102 066 853,63</u>	<u>-5 461 748,58</u>
Investointien rahavirta		
Investoinnit sijoituksiin	-1 500 275 858,15	-1 474 318 648,18
Luovutustulot sijoituksista	1 381 879 720,53	1 388 764 548,74
Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden investoinnit ja luovutustulot (netto)	-6 547 584,07	-9 566 763,74
Investointien rahavirta	<u>-124 943 721,69</u>	<u>-95 120 863,18</u>
Rahoituksen rahavirta		
Maksetut takuupääoman korot ja muu voitonjako	-47 419,92	-46 439,64
Rahavarojen muutos	<u>-22 924 287,98</u>	<u>-100 629 051,40</u>
Rahavarat tilikauden alussa	375 520 887,53	476 149 938,93
Rahavarat tilikauden lopussa	<u>352 596 599,55</u>	<u>375 520 887,53</u>
	<u>-22 924 287,98</u>	<u>-100 629 051,40</u>

1. VAKUUTUSMAKSUTULO

	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
Ensivakuutus				
TyEL:n mukainen perusvakuutus				
Työnantajan osuus	508 143 034,10		490 918 158,63	
Työntekijän osuus	<u>166 617 087,01</u>	674 760 121,11	<u>154 283 531,27</u>	645 201 689,90
TEL:n mukainen lisäeläkevakuutus		115 301,53		137 962,02
YEL:n mukainen vakuutus		<u>38 386 612,92</u>		<u>34 637 460,23</u>
Vakuutusmaksutulo ¹⁾		<u>713 262 035,56</u>		<u>679 977 112,15</u>
Luottotappiot vakuutusmaksusaamisista (-)				
LEL ²⁾		2 076,56		103 987,90
TyEL		4 088 745,47		7 125 671,92
YEL		<u>1 178 510,11</u>		<u>818 194,57</u>
		<u>5 269 332,14</u>		<u>8 047 854,39</u>

¹⁾ Luottotappioilla vähennettynä

²⁾ Kohdistuu LEL/TaEL-vakuutusmaksukantaan ennen 1.1.2007

2. MAKSETUT KORVAUKSET

	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
Ensivakuutus				
Maksettu eläkkeensaajille				
TyEL:n mukainen perusvakuutus	1 130 959 755,79		1 127 846 178,16	
TEL:n mukainen lisäeläkevakuutus	25 344,62		34 898,84	
YEL:n vähimmäisturvan mukainen vakuutus	<u>9 343 018,97</u>	1 140 328 119,38	<u>7 307 717,27</u>	1 135 188 794,27
Maksettu / saatu vastuunjakokorvauksia				
TyEL-eläkkeet		-320 957 439,27		-336 956 187,83
YEL-eläkkeet		9 510 169,32		5 267 498,94
Osuus työttömyysvakuutusrahaston (TVR) vakuutusmaksusta ja palkattomien aikojen perusteella karttuneiden eläkeosien kustannustenjaosta		-36 129 773,26		-41 607 794,68
VEKL:n valtion korvaus		<u>-163 829,09</u>		<u>-138 141,62</u>
Yhteensä		<u>-347 740 872,30</u>		<u>-373 434 625,19</u>
Korvaustoiminnan hoitokulut	9 849 017,13		8 963 993,99	
Työkyvyttömyysriskin hallinnasta aiheutuneet kulut	<u>669 447,60</u>	<u>10 518 464,73</u>	<u>890 973,66</u>	<u>9 854 967,65</u>
Maksetut korvaukset yhteensä		<u>803 105 711,81</u>		<u>771 609 136,73</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
TULOSLASKELMAN LIITETIEDOT

3. SIOITUSTOIMINNAN NETTOTUOTON ERITTELY

Sijoitustoiminnan tuotot	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Tuotot sijoituksista saman konsernin yrityksiin		
Korkotuotot	11 923 158,94	13 763 299,70
Tuotot sijoituksista omistusyhteisyhtiöihin		
Korkotuotot	323 916,72	478 200,34
Tuotot kiinteistösijoituksista		
Osinkotuotot	912,00	11 400,00
Korkotuotot	14 474,97	4 464,22
Muut tuotot	32 798 266,39	40 050 873,52
Tuotot muista sijoituksista		
Osinkotuotot	142 644 240,73	110 304 141,59
Korkotuotot	59 004 300,43	71 794 243,61
Muut tuotot	<u>379 876 058,05</u>	<u>378 415 562,40</u>
Yhteensä	626 585 328,23	614 822 185,38
Arvon alentumisten palautukset	230 099 653,14	201 880 630,43
Myyntivoitot	83 058 605,04	127 288 008,17
Yhteensä	<u>939 743 586,41</u>	<u>943 990 823,98</u>
Sijoitustoiminnan kulut		
Kulut kiinteistösijoituksista	18 255 114,70	15 632 128,23
Kulut muista sijoituksista	374 781 362,30	475 516 214,02
Korkokulut ja muut vieraan pääoman kulut	<u>14 302 642,84</u>	<u>11 755 097,88</u>
Yhteensä	407 339 119,84	502 903 440,13
Arvon alentumiset ja poistot		
Arvon alentumiset	182 166 806,93	268 823 794,77
Rakennusten suunnitelmapoistot	<u>692 674,28</u>	<u>490 162,04</u>
Myyntitappiot	74 165 550,89	42 725 127,36
Yhteensä	<u>664 364 151,94</u>	<u>814 942 524,30</u>
Sijoitustoiminnan nettotuotto ennen arvonkorotuksia ja niiden oikaisua	<u>275 379 434,47</u>	<u>129 048 299,68</u>
Sijoitustoiminnan nettotuotto tuloslaskelmassa	<u>275 379 434,47</u>	<u>129 048 299,68</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
TULOSLASKELMAN LIITETIEDOT

4. KOKONAISLIIKEKULUT TOIMINNOITTAIN

	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
Maksetut korvaukset				
Korvaustoiminnon hoitokulut	9 849 017,13		8 963 993,99	
Työkyvyttömyysriskin hallinnasta aiheutuneet kulut	<u>669 447,60</u>	10 518 464,73	<u>890 973,66</u>	9 854 967,65
Liikekulut		23 221 678,06		23 485 030,04
Sijoitustoiminnan hoitokulut				
Kulut kiinteistösjoiituksista	2 498 751,18		1 710 882,37	
Kulut muista sijoituksista	<u>7 599 561,31</u>	10 098 312,49	<u>7 034 113,63</u>	8 744 996,00
Kokonaisliikekulut yhteensä		<u>43 838 455,28</u>		<u>42 084 993,69</u>

Tuloslaskelman erä Liikekulut

	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
Vakuutusten hankintamenot				
Ensivakuutuksen palkkiot	496 173,89		521 552,54	
Muut vakuutusten hankintamenot	<u>4 620 632,05</u>	5 116 805,94	<u>4 902 643,91</u>	5 424 196,45
Vakuutusten hoitokulut		10 977 268,89		11 224 299,84
Hallintokulut				
Lakisääteiset maksut				
ETK:n kustannusosuus	1 513 444,05		1 487 641,36	
Oikeushallintomaksu	140 620,97		149 765,34	
Finanssivalvonnan valvontamaksu	<u>100 725,25</u>	1 754 790,27	<u>98 468,85</u>	1 735 875,55
Muut hallintokulut		<u>5 372 812,96</u>		<u>5 100 658,20</u>
Liikekulut yhteensä		<u>23 221 678,06</u>		<u>23 485 030,04</u>

5. HENKILÖSTÖÄ JA TOIMIELIMIÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	15 534 863,11	14 159 197,75
Eläkekulut	2 892 523,61	2 601 840,52
Muut henkilösivukulut	920 603,29	752 980,81
Yhteensä	<u><u>19 347 990,01</u></u>	<u><u>17 514 019,08</u></u>

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Johdon palkat ja palkkiot		
Toimitusjohtaja ja varatoimitusjohtaja	740 437,13	554 841,56
Hallitus ja hallituksen varajäsenet	238 880,00	242 250,00
Hallintoneuvosto ja neuvottelukunnat	118 020,00	111 890,00
Yhteensä	<u><u>1 097 337,13</u></u>	<u><u>908 981,56</u></u>

Johdon eläkesitoumukset, rahalainat, vakuudet ja vastuusitoumukset

Toimitusjohtajalle, varatoimitusjohtajalle, hallituksen ja hallintoneuvoston jäsenille ja varajäsenille ei ole annettu eläkesitoumuksia tai rahalainaa eikä heidän puolestaan ole annettu vakuuksia tai muita vastuusitoumuksia.

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Henkilöstön keskimääräinen luku	231	227
Tilintarkastajan palkkiot eriteltyinä toimeksiantoryhmittäin	<u><u>2016</u></u>	<u><u>2015</u></u>
Tilintarkastus	52 047,55	78 000,00
Tilintarkastuslain 1§:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettut toimeksiannot		1 800,00
Veroneuvonta	6 788,38	1 000,00
Muut palvelut	8 722,00	0,00
Yhteensä	<u><u>67 557,93</u></u>	<u><u>80 800,00</u></u>

Eteran tilintarkastusyhteisönä toimii KPMG Oy vuodesta 2016 alkaen.

6. SIIJOITUKSET

Sijoitusten käypä arvo ja arvostusero

	2016			2015		
	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
Kiinteistösjoitukset						
Kiinteistöt	42 741 200,05	42 741 200,05	44 200 712,99	31 233 390,04	31 233 390,04	32 692 902,98
Kiinteistöosakkeet saman konsernin yrityksissä	229 554 130,74	229 554 130,74	293 229 462,36	173 553 304,17	173 553 304,17	207 806 992,81
Kiinteistöosakkeet omistusyhteisyhteisissä	124 488 045,31	124 488 045,31	185 426 365,78	64 785 482,50	64 785 482,50	116 931 249,44
Muut kiinteistöosakkeet	15 382 892,28	15 382 892,28	18 330 116,80	15 695 981,01	15 695 981,01	19 737 245,67
Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	337 390 260,27	337 390 260,27	337 390 260,27	269 571 986,97	269 571 986,97	269 571 986,97
Lainasaamiset omistusyhteisyhteisyyksiltä	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28
Muut sijoitukset						
Osakkeet ja osuudet	2 825 115 286,69	2 825 115 286,69	3 564 573 429,34	2 843 762 050,66	2 843 762 050,66	3 483 970 408,73
Rahoitusmarkkinavälineet	1 005 435 051,68	1 005 435 051,68	1 009 654 694,30	938 763 002,63	938 763 002,63	974 021 153,51
Kiinnelainasaamiset	34 204 270,65	34 204 270,65	34 204 270,65	100 019 415,09	100 019 415,09	100 019 415,09
Muut lainasaamiset	206 595 319,17	206 595 319,17	206 595 319,17	209 078 400,98	209 078 400,98	209 078 400,98
Talletukset	50 125 786,18	50 125 786,18	50 125 786,18	50 039 865,27	50 039 865,27	50 039 865,27
	4 930 428 938,30	4 930 428 938,30	5 803 127 113,12	4 755 899 574,60	4 755 899 574,60	5 523 266 316,73

Rahoitusmarkkinavälineiden jäljellä oleva hankintameno

sisältää korkotuotoiksi (+) tai niiden vähennykseksi (-) jaksotettua nimellisarvon ja hankintamenoerotusta

1 973 444,63

2 727 998,13

Arvostusero (käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotus)

872 698 174,82

767 366 742,13

Ei suojaavien johdannaisten käypä arvo ja arvostusero

	2016		2015	
	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
Muut saamiset				
Maksetut optiopreemiot	15 917 212,19	22 538 167,09	31 401 876,51	33 136 018,91
Muut velat				
Saadut optiopreemiot	-14 633 633,15	-13 435 076,85	-29 756 824,54	-26 535 107,81
Muut siirtosaamiset ja -velat				
Termini-, futuuri-, koronvaihto- ja ym. sopimukset	-19 668 346,75	-1 152 240,67	-18 315 745,16	463 635,05
	-18 384 767,71	7 950 849,57	-16 670 693,19	7 064 546,15
Ei suojaavien johdannaisten käypä arvo ja arvostusero		26 335 617,28		23 735 239,34
Arvostusero (käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotus)		898 634 571,34		790 702 760,71

7. KIINTEISTÖSIJOITUKSET

Kiinteistösijoitusten muutokset

	2016			2015		
	Kiinteistöt ja kiinteistö-osakkeet	Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	Lainasaamiset omistusyhteisyyksiltä	Kiinteistöt ja kiinteistö-osakkeet	Lainasaamiset saman konsernin yrityksiltä	Lainasaamiset omistusyhteisyyksiltä
Hankintameno 1.1.	392 501 234,46	269 571 986,97	59 396 695,28	352 014 584,10	318 600 263,08	59 396 695,28
Lisäykset	143 144 505,01	88 575 876,08	0,00	58 307 313,88	30 706 012,78	0,00
Vähennykset	-9 950 807,55	-20 757 602,78	0,00	-17 820 663,53	-79 734 288,89	0,00
Hankintameno 31.12.	525 694 931,92	337 390 260,27	59 396 695,28	392 501 234,45	269 571 986,97	59 396 695,28
Kertyneet poistot 1.1.	-9 588 746,27	-	-	-9 098 584,23	-	-
Tilikauden poistot	-692 674,29	-	-	-490 162,04	-	-
Kertyneet poistot 31.12.	-10 281 420,56	-	-	-9 588 746,27	-	-
Arvon alentumiset 1.1.	-97 644 330,46	-	-	-91 133 957,93	-	-
Vähennysten arvonalentumiset	0,00	-	-	10 973 089,36	-	-
Tilikauden arvonalentumiset	-11 180 397,50	-	-	-20 950 186,42	-	-
Arvon alentumisten palautukset	5 577 484,98	-	-	3 466 724,53	-	-
Arvon alentumiset 31.12.	-103 247 242,98	-	-	-97 644 330,46	-	-
Kirjanpitoarvo 31.12.	412 166 268,38	337 390 260,27	59 396 695,28	285 268 157,72	269 571 986,97	59 396 695,28

Omassa käytössä olevat kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet

	2016	2015
	Jäljellä oleva hankintameno	33 638 974,58
Kirjanpitoarvo	33 638 974,58	25 010 768,59
Käypä arvo	33 758 397,38	25 130 191,39

8. KIINTEISTÖOSAKKEET 31.12.2016	Konsernin omistus- osuus %	Emoyhtiön omistus- osuus %
Saman konsernin yrityksissä		
Asunto Oy Helsingin Kampin Helmi	100	100
Asunto Oy Helsingin Mänty	100	100
Asunto Oy Kemin Valtakatu 10	67,07	67,07
Asunto Oy Nokian Kissankello	59,23	59,23
Asunto Oy Olarin Oktaavi	100	100
Asunto Oy Tornion Länsipiha	100	100
Asunto Oy Vantaan Osmanheikki	100	100
City Fund Management Kaksi Oy	100	100
City Fund Management Kolme Oy	100	100
City Fund Management Yksi Oy	100	100
Dixin Toimistot Ky	100	100
Dixin Toivo Oy	100	100
Kiinteistö Oy Alvar Aallon katu 3	100	0
Kiinteistö Oy Annalankankaantie 20	100	100
Kiinteistö Oy Espoon Keilalahti 2 A	100	100
Kiinteistö Oy Espoon Keilalahti 2 B	100	100
Kiinteistö Oy Espoon Länsiväylänsivu	100	100
Kiinteistö Oy Esterinportti 2	100	100
Kiinteistö Oy Hakkilan Lokki	100	100
Kiinteistö Oy Helsingin Ruislintu	100	100
Kiinteistö Oy Helsingin Töölönlahdenkatu 3	100	0
Kiinteistö Oy Hulikanpala	100	100
Kiinteistö Oy Joensuun Rantakylän Palvelukoti	100	100
Kiinteistö Oy Jämsän Jämsänkoskentie 25	100	100
Kiinteistö Oy Järvenpään Yhteiskouluntie 13	100	100
Kiinteistö Oy Koneharjun Kangas	100	100
Kiinteistö Oy Kuhankeittäjä	100	100
Kiinteistö Oy Kutomotie 16	100	100
Kiinteistö Oy Kutomotie 18	100	100
Kiinteistö Oy Lappeenrannan Tyyni	100	100
Kiinteistö Oy Martikaisentien Palvelutalo	100	100
Kiinteistö Oy Meritonttu	100	100
Kiinteistö Oy Olarin Tempo Espoo	100	100
Kiinteistö Oy Oulun Soramäentie 1	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Beta	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Gamma	100	100
Kiinteistö Oy Spektrin Kvintti	100	100
Kiinteistö Oy Tahkoniemi 1	100	100
Kiinteistö Oy Tikkurilan Toimistokiinteistö 1	100	0
Kiinteistö Oy Tilkan Parkki	100	100
Kiinteistö Oy Tilkan Sairaala	100	100
Kiinteistö Oy Tilkan Viuhka	100	100
Kiinteistö Oy Vantaan Osmankäämi	100	100
Kiinteistö Oy Vega	100	100
Kiinteistö Oy Vänrikirinne	100	100
Kiinteistöosakeyhtiö Kalasataman Hauki	100	100
Kiinteistöyhtiö Sukkasijoitus Oy	100	100
Loistotoimistot ky (CFM 3/Alma/AlvarAallonkatu3)	100	100
Pommisuoja Oy	100	100
Sokerilinnan Tontit Oy	100	100
Timanttitoimistot ky	100	100
Tähtitoimistot ky	100	100

8. KIINTEISTÖOSAKKEET 31.12.2016	Konsernin omistus- osuus %	Emoyhtiön omistus- osuus %
Uudet kiinteistöosakkeet konsernissa		
Asunto Oy Helsingin Tähtisaranpolku 3	50,09	50,09
Asunto Oy Keravan Aleksinkulma	100	100
Asunto Oy Keravan Aleksinpuisto	100	100
Asunto Oy Oulun Linnankartano	100	100
Asunto Oy Seinäjoen Saga	100	100
Asunto Oy Tampereen Kaukatorin Naapurinliikka	100	100
Asunto Oy Vantaan Helios	100	100
Kiinteistö Oy Aleksinparkki	100	100
Kiinteistö Oy Haminan Syväsatamantie 8	100	100
Kiinteistö Oy Liikekeskus Aleksintori	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Delta	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Eta	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Theta	100	100
Kiinteistö Oy Pasilan Zeta	100	100
Kiinteistö Oy Rock Vallila	100	0
Metsämassi Oy	100	100
Metsärahasito II Ky	100	100
Mydyt kiinteistöosakkeet konsernista		
Asunto Oy Turun Kuninkaanlaakson A-talo	100	100
Asunto Oy Espoon Matinpuronranta 1	79,58	51,52
Asunto Oy Espoon Matinpuronranta 2	79,58	53,65
Asunto Oy Espoon Matinpuronranta 3	79,58	54,34
Asunto Oy Espoon Matinpuronranta 4	79,58	50,80
Kiinteistö Oy Keskusportti	100	100
Kiinteistö Oy Skanssinkatu	100	100
Omistusyhteisyriyksissä		
Osakkuusyriyksykset		
Asunto Oy Espoon Sellonhuippu	25,50	25,50
Asunto Oy Helsingin Kipparin Klaava	35,73	35,73
Asunto Oy Helsingin Strömbergintie 8	24,52	24,52
Asunto Oy Jyväskylän Assistentti	25,61	25,61
Asunto Oy Jyväskylän Dosentti	40,29	40,29
Asunto Oy Rovaniemen Pohjanseniorit	44,50	44,50
Asunto Oy Turun Waltter	29,13	29,13
CFI Fund Management I Oy	49,00	49,00
ET-Hoivakiinteistöt Oy	40,00	40,00
Hypo Fund Management I Oy	43,00	43,00
Hypo Fund Management II Oy	49,00	49,00
Kiinteistö Oy Helsingin Ajomiehentie 1	49,95	49,95
Kiinteistö Oy Kauppakeskus Sello	25,50	25,50
Kiinteistö Oy Kipparipari	48,80	48,80
Kiinteistö Oy Selloparkki	25,50	25,50
Kiinteistö Oy Viherlaakson Ostokeskus	29,96	29,96
Leppävaaran Hotelliikiinteistö Oy	25,50	25,50
PE Toimitilat I ky	49,00	49,00
Tripla Mall GP Oy	38,75	38,75
Tripla Mall Ky	38,75	38,75

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo 31.12.2016	Käypä arvo 31.12.2016
Osakkeet				
3STEP IT GROUP OY COMMON STOCK	Suomi		4 152 016,80	9 651 297,88
ADECCO GROUP AG REG COMMON STOCK CHF1.0	Sveitsi	0,05%	4 306 499,41	4 907 991,14
AMER SPORTS OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,26%	5 318 289,05	7 771 872,72
AMERICAN ELECTRIC POWER COMMON STOCK USD6.5	Yhdysvallat	0,00%	749 144,35	836 241,52
AMERICAN WATER WORKS CO INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,00%	453 060,57	569 791,05
ANDRITZ AG COMMON STOCK	Itävalta	0,01%	358 387,50	358 387,50
AP MOELLER MAERSK A/S B COMMON STOCK DKK1000.	Tanska	0,03%	5 007 085,97	5 007 085,97
AQUA AMERICA INC COMMON STOCK USD.5	Yhdysvallat	0,01%	380 739,11	387 465,65
AREK OY	Suomi	4,41%	618 520,58	618 520,46
ATTENDO AB COMMON STOCK	Ruotsi	0,13%	1 638 398,99	1 638 398,99
BANCO SANTANDER SA COMMON STOCK EUR.5	Espanja	0,01%	3 294 900,95	3 664 480,00
BEIJING ENTERPRISES WATER GR COMMON STOCK HKD.1	Hongkong	0,01%	319 801,44	319 801,44
BMH TECHNOLOGY OY	Suomi	19,85%	4 016 701,63	4 016 701,63
BOLIDEN AB COMMON STOCK SEK2.11	Ruotsi	0,08%	3 647 033,91	5 352 235,96
BOUYGUES SA COMMON STOCK EUR1.	Ranska	0,04%	4 234 625,03	4 868 435,00
BRIDGESTONE CORP	Japani	0,02%	3 698 965,71	5 086 599,19
BUNGE LTD COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,06%	4 428 946,38	5 565 097,00
CARGOTEC OYJ B SHARE COMMON STOCK NPV	Suomi	0,14%	2 076 378,69	3 348 749,21
CASINO GUICHARD PERRACHON COMMON STOCK EUR1.53	Ranska	0,08%	3 892 111,57	4 239 870,00
CATHAY PACIFIC AIRWAYS COMMON STOCK NPV	Hongkong	0,07%	3 244 330,50	3 244 330,50
CENTURYLINK INC COMMON STOCK USD1.	Yhdysvallat	0,03%	3 496 894,42	3 496 894,42
CHAODA MODERN AGRICULTURE COMMON STOCK HKD.1	Hongkong	0,11%	103 654,66	103 654,66
CHINA EVERBRIGHT INTL LTD COMMON STOCK	Hongkong	0,01%	278 944,65	278 944,65
CHINA LONGYUAN POWER GROUP H COMMON STOCK CNY1.0	Kiina	0,01%	346 157,95	346 157,95
CHINA MOBILE LTD COMMON STOCK HKD.1	Hongkong	0,00%	3 841 453,50	5 276 165,87
CISCO SYSTEMS INC COMMON STOCK USD.001	Yhdysvallat	0,00%	4 980 132,70	5 508 355,83
CITIGROUP INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,00%	3 968 460,46	5 018 046,81
CONOR SPV II KY (SUPPONOR)	Suomi	7,35%	231 075,25	231 075,25
CONOR SPV III KY (NEO TECHNOLOGY)	Suomi	6,27%	2 011 197,39	4 187 665,07
CONSTI YHTIÖT OY COMMON STOCK	Suomi	6,03%	4 503 627,00	7 011 436,14
COVANTA HOLDING CORP COMMON STOCK USD.1	Yhdysvallat	0,02%	364 389,89	364 389,89
COWAY CO LTD COMMON STOCK KRW500.0	Etelä-Korea	0,01%	369 530,15	374 116,01
DAIMLER AG REGISTERED SHARES COMMON STOCK	Saksa	0,01%	4 941 300,00	4 941 300,00
DAIWA HOUSE INDUSTRY CO LTD COMMON STOCK	Japani	0,01%	1 822 181,40	2 208 739,88
DANAHER CORP W/D COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,00%	691 144,58	738 959,57
DANSKE BANK A/S COMMON STOCK DKK10.	Tanska	0,02%	5 004 137,43	5 542 337,33
DEUTSCHE POST AG REG COMMON STOCK	Saksa	0,01%	4 190 643,36	5 109 420,00
DONGFENG MOTOR GRP CO LTD H COMMON STOCK CNY1.	Kiina	0,13%	3 477 452,53	3 477 452,53
DUKE ENERGY CORP COMMON STOCK USD.001	Yhdysvallat	0,00%	962 959,21	1 104 597,02
E HOIVA HOLDING 1 OY	Suomi	4,46%	43 735,00	43 735,00
EASTMAN CHEMICAL CO COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,05%	4 927 449,12	5 459 259,47
ELECTRIC POWER DEVELOPMENT C COMMON STOCK	Japani	0,01%	263 926,73	263 926,73
ELISA OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,05%	1 973 405,84	2 631 898,41
ENBRIDGE INC COMMON STOCK	Kanada	0,00%	680 484,67	796 719,16
ENEL SPA COMMON STOCK EUR1.	Italia	0,00%	1 044 564,40	1 045 500,00
ENGIE COMMON STOCK EUR1.	Ranska	0,00%	606 000,00	606 000,00
EOG RESOURCES INC	Yhdysvallat	0,01%	2 902 421,51	5 563 116,06
EVLI BANK PLC COMMON STOCK	Suomi	0,46%	225 381,06	225 381,06
EVONIK INDUSTRIES AG COMMON STOCK	Saksa	0,03%	4 123 800,00	4 123 800,00
EXELON CORP COMMON STOCK	Yhdysvallat	0,00%	788 081,52	1 010 104,31
EXILION CAPITAL OY	Suomi	25,50%	33 252,00	33 252,00

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
			31.12.2016	31.12.2016
FINNAIR OYJ COMMON STOCK EUR.85	Suomi	0,13%	520 108,18	664 248,78
FIRST QUANTUM MINERALS LTD COMMON STOCK NPV	Kanada	0,01%	866 741,52	940 718,14
FIRST SOLAR INC COMMON STOCK USD.001	Yhdysvallat	0,01%	212 978,60	212 978,60
FIT BIOTECH COMMON STOCK	Suomi	1,77%	0,70	62 786,58
FORTUM OYJ	Suomi	0,05%	7 072 050,20	7 072 050,20
FUTURICE OY	Suomi	16,63%	1 958 405,99	6 493 062,10
GAMESA CORP TECNOLOGICA SA COMMON STOCK EUR.17	Espanja	0,01%	245 447,66	288 975,00
GCL POLY ENERGY HOLDINGS LTD COMMON STOCK HKD.1	Hongkong	0,01%	244 654,82	244 654,82
GEBERIT AG REG COMMON STOCK CHF.1	Sveitsi	0,00%	440 596,25	532 693,70
GENERAL MOTORS CO	Yhdysvallat	0,01%	4 119 886,58	4 958 021,17
GLASTON OYJ	Suomi	11,66%	6 320 494,20	9 105 332,83
GUANGDONG INVESTMENT LTD COMMON STOCK	Hongkong	0,00%	361 827,02	361 827,02
HALMA PLC COMMON STOCK GBP.1	Iso-Britannia	0,01%	323 239,14	323 239,14
HCA HOLDINGS INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,02%	3 359 061,44	4 424 735,05
HP INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,02%	4 258 055,79	5 251 479,86
HUANENG RENEWABLES CORP H COMMON STOCK CNY1.	Kiina	0,03%	385 890,86	396 170,68
HUB LOGISTICS FINLAND OY	Suomi	18,00%	2 156 589,16	2 156 589,16
HUHTAMAKI OYJ COMMON STOCK	Suomi	0,21%	6 733 104,50	7 840 963,55
HYDROLINE OY	Suomi	19,00%	157 890,00	157 890,00
IBERDROLA SA COMMON STOCK EUR.75	Espanja	0,00%	931 378,81	934 350,00
IDEX CORP COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,01%	441 431,19	512 651,42
INFINEON TECHNOLOGIES AG COMMON STOCK NPV	Saksa	0,03%	3 287 421,00	5 005 650,00
ING GROEP NV COMMON STOCK EUR.01	Alankomaat	0,01%	4 172 599,86	4 899 450,00
JBS SA	Brasilia	0,05%	4 785 147,74	4 785 147,74
JPMORGAN CHASE + CO COMMON STOCK USD1.0	Yhdysvallat	0,00%	3 300 640,77	4 258 964,85
KEMIRA OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,39%	5 974 783,69	7 366 811,79
KESKO OYJ B SHS COMMON STOCK NPV	Suomi	0,10%	2 035 411,80	3 224 560,00
KEYCORP COMMON STOCK USD1.0	Yhdysvallat	0,02%	3 301 580,02	4 419 953,49
KINGFISHER PLC	Iso-Britannia	0,05%	4 139 334,55	4 139 334,55
KONE OYJ	Suomi	0,05%	8 217 481,01	9 137 500,00
KONECRANES OYJ COMMON STOCK EUR.5	Suomi	0,40%	5 673 057,65	8 463 352,50
KONINKLIJKE DSM NV COMMON STOCK EUR1.5	Alankomaat	0,05%	5 104 101,78	5 126 400,00
LAFARGEHOLCIM LTD REG COMMON STOCK CHF2.0	Sveitsi	0,02%	4 979 850,52	5 200 913,02
LAMOR CORPORATION AB	Suomi	10,09%	1 153 205,02	1 153 205,02
LEMMINKAINEN OYJ	Suomi	1,95%	5 097 474,78	9 164 310,24
LEVERATOR	Suomi	11,11%	11 428,60	11 428,60
LTC-OTSO OY	Suomi	3,00%	300,00	300,00
LÄNSI-PASILAN AUTOPAIKAT OY	Suomi	3,82%	107,64	107,64
MAGNA INTERNATIONAL INC COMMON STOCK NPV	Kanada	0,03%	3 981 977,77	4 118 402,20
MEDIVIDA OY	Suomi	10,01%	1 004 444,00	2 301 668,00
METSA BOARD OYJ COMMON STOCK EUR1.7	Suomi	0,15%	2 639 861,37	3 308 985,69
METSO OYJ	Suomi	0,23%	8 991 424,41	9 214 000,00
MICRON TECHNOLOGY INC	Yhdysvallat	0,02%	4 533 525,00	4 533 525,00
NATIONAL GRID PLC COMMON STOCK GBP.1139535	Iso-Britannia	0,00%	445 091,00	445 091,00
NESTE OIL OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,06%	4 008 975,06	5 662 792,50
NEWICO OY	Suomi	12,70%	575 166,80	575 166,80
NEXTERA ENERGY INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,00%	758 897,51	906 750,54
NIPPON TELEGRAPH & TELEPHONE CORP	Japani	0,01%	2 070 482,46	4 820 001,13
NOKIA OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,05%	13 716 793,50	13 716 793,50
NOKIAN RENKAAT OYJ	Suomi	0,15%	6 684 748,80	7 449 803,67
NORDEA BANK AB FDR RECEIPT NPV	Ruotsi	0,02%	7 408 776,39	10 089 749,58
NORSK HYDRO ASA COMMON STOCK NOK1.098	Norja	0,05%	3 870 187,25	4 917 918,29

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
			31.12.2016	31.12.2016
OLVI OYJ A SHARES COMMON STOCK EUR2.	Suomi	0,70%	2 603 214,76	3 324 166,38
ORANGE COMMON STOCK EUR4.	Ranska	0,01%	5 115 550,00	5 115 550,00
OUTOKUMPU OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,27%	2 056 292,74	9 401 555,70
OUTOTEC OYJ	Suomi	0,39%	2 685 110,40	3 572 094,00
P G + E CORP COMMON STOCK NPV	Yhdysvallat	0,00%	628 689,14	864 949,85
PAJUNIEMI OY	Suomi	5,88%	0,00	0,00
PANOSTAJA OYJ	Suomi	8,11%	3 811 805,00	3 811 805,00
PATTERN ENERGY GROUP INC COMMON STOCK USD.01	Yhdysvallat	0,03%	387 688,23	399 960,32
PEGATRON CORP	Taiwan	0,09%	4 721 384,97	4 980 135,53
PENTAIR PLC COMMON STOCK USD.01	Iso-Britannia	0,00%	441 517,19	441 517,19
PERSHING SQUARE HOLDINGS LTD/F PERSHING SQUARE HOLDINGS LT	Guernsey	0,31%	10 281 774,67	10 281 774,67
POHJANTÄHTI KESKINÄINEN VAKUUTUSYHTIÖ	Suomi	48,45%	3 907 000,00	3 907 000,00
PUBLIC SERVICE ENTERPRISE GP COMMON STOCK	Yhdysvallat	0,00%	672 684,89	749 338,58
RAISIO PLC	Suomi	0,62%	2 921 688,00	2 921 688,00
RAMIRENT OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,05%	370 745,75	407 626,92
REVENIO GROUP OYJ	Suomi	3,32%	657 200,00	8 082 500,00
ROYAL DUTCH SHELL PLC A SHS COMMON STOCK EUR.07	Alankomaat	0,00%	4 300 517,50	4 300 517,50
SAMPO OYJ A SHS COMMON STOCK NPV	Suomi	0,02%	4 994 730,00	4 994 730,00
SAMSUNG ELECTRONICS CO LTD	Etelä-Korea	0,00%	4 976 385,38	5 768 682,21
SANDVIK AB COMMON STOCK SEK1.2	Ruotsi	0,03%	4 304 660,82	5 046 928,43
SEKISUI HOUSE LTD COMMON STOCK	Japani	0,05%	4 963 452,79	5 205 697,62
SHUNFENG INTERNATIONAL CLEAN COMMON STOCK HKD.01	Kiina	0,03%	77 047,71	77 047,71
SK TELECOM COMMON STOCK KRW500.	Etelä-Korea	0,03%	3 982 009,57	4 037 841,90
SMURFIT KAPPA GROUP PLC COMMON STOCK	Irlanti	0,08%	4 155 205,00	4 155 205,00
SOFTBANK CORP	Japani	0,01%	4 885 426,44	5 414 681,81
SOUTHERN CO/THE COMMON STOCK USD5.	Yhdysvallat	0,00%	852 316,53	933 352,70
SRV GROUP PLC	Suomi	1,09%	3 474 365,26	3 552 563,06
SSE PLC COMMON STOCK GBP.5	Iso-Britannia	0,00%	636 655,82	636 655,82
STAFFPOINT HOLDING OY	Suomi	17,25%	2 781 060,21	2 781 060,21
STOCKMANN OYJ ABP B SHARE COMMON STOCK EUR2.	Suomi	1,55%	4 528 914,92	4 528 914,92
STORA ENSO OYJ R SHS COMMON STOCK NPV	Suomi	0,20%	9 859 946,41	12 671 583,87
SUMITOMO CORP COMMON STOCK	Japani	0,04%	5 015 192,10	5 578 808,32
SUORATYÖ OY	Suomi	19,99%	143 091,00	143 092,34
SUPPONOR INC	Iso-Britannia	2,35%	69 285,27	69 285,27
SVENSKA CELLULOSA AB SCA	Ruotsi	0,03%	4 844 845,26	4 844 845,26
TAALERI OYJ COMMON STOCK	Suomi	0,59%	1 200 801,90	1 376 162,40
TAKOMA OYJ	Suomi	0,48%	12 900,00	12 900,00
TALENOM OYJ COMMON STOCK	Suomi	17,34%	2 846 318,82	8 350 900,18
TATE + LYLE PLC COMMON STOCK GBP.25	Iso-Britannia	0,12%	4 706 954,41	4 706 954,41
TELENOR ASA	Norja	0,02%	4 755 963,51	4 755 963,51
TELIASONERA AB COMMON STOCK SEK3.2	Ruotsi	0,02%	3 588 530,00	3 588 530,00
TESLA MOTORS INC COMMON STOCK USD.001	Yhdysvallat	0,00%	222 995,21	222 995,21
THE FOREST COMPANY LIMITED	Guernsey	4,28%	9 135 756,06	9 135 756,06
TIETO OYJ	Suomi	0,42%	4 244 375,00	8 139 670,70
TOKMANNI GROUP CORP COMMON STOCK	Suomi	1,15%	4 522 500,00	5 744 250,00
TORNATOR OYJ	Suomi	6,25%	5 000 000,00	37 562 500,00
TRANSCANADA CORP COMMON STOCK	Kanada	0,00%	610 687,76	853 416,11
TRINA SOLAR LTD SPON ADR ADR USD.00001	Kiina	0,03%	264 408,82	264 408,82
UNITED BANKERS OY COMMON STOCK	Suomi	0,59%	299 970,00	330 057,90
UNITED UTILITIES GROUP PLC COMMON STOCK GBP.05	Iso-Britannia	0,00%	210 949,71	210 949,71
UPM-KYMMENE OYJ	Suomi	0,11%	6 252 241,17	13 121 041,52
UPONOR OYJ COMMON STOCK NPV	Suomi	0,30%	2 399 997,83	3 665 979,46

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
			31.12.2016	31.12.2016
URSVIKEN GROUP OY	Suomi	13,32%	1 071 757,12	1 071 757,12
VAISALA OYJ A SHS COMMON STOCK NPV	Suomi	1,30%	4 579 484,10	6 541 483,40
VALEO SA COMMON STOCK EUR1.0	Ranska	0,04%	4 992 210,19	5 512 580,00
VALMET CORP COMMON STOCK	Suomi	0,18%	2 743 260,97	3 668 850,00
VALOE OYJ	Suomi	7,38%	764 086,32	764 086,32
WARTSILA OYJ ABP COMMON STOCK NPV	Suomi	0,08%	5 883 976,39	6 610 980,46
VEOLIA ENVIRONNEMENT COMMON STOCK EUR5.	Ranska	0,03%	3 071 350,00	3 071 350,00
VESTAS WIND SYSTEMS A/S COMMON STOCK DKK1.	Tanska	0,00%	431 999,71	431 999,71
WILLIAMS COS INC COMMON STOCK USD1.	Yhdysvallat	0,00%	738 817,26	738 817,26
VOLVO AB B SHS COMMON STOCK SEK1.2	Ruotsi	0,03%	4 324 786,11	5 065 402,08
XINYI SOLAR HOLDINGS LTD COMMON STOCK HKD.1	Kiina	0,01%	300 889,51	300 889,51
YARA INTERNATIONAL ASA COMMON STOCK NOK1.7	Norja	0,04%	3 854 074,79	3 854 074,79
YIT OYJ	Suomi	1,11%	5 747 536,02	10 701 900,00
Osakkeet yhteensä			480 954 919,30	633 308 971,75
Korkorahasto				
AKTIA EMERGING MARKETS BOND	Suomi		52 319 413,59	54 085 561,10
AVIVA INVESTORS SHORT DURATI	Luxemburg		26 497 373,53	28 369 564,53
AVOCA SECURED FLOATING RATE LOAN FUND	Irlanti		25 000 000,00	31 150 410,79
BARINGS EUROPEAN LOAN FUND B EUR ACC	Irlanti		40 000 000,00	42 546 759,31
CHEYNE TOTAL RETURN 1 INC. CLA DECEMBER 2017 ACC	Irlanti		21 499 615,08	23 459 103,54
EUROPEAN SENIOR SECURED FUND	Suomi		30 000 000,00	30 777 000,00
ISHARES JP MORGAN EMERGING M	Irlanti		30 270 016,24	30 583 362,91
MERCER MULTI-ASSET GROWTH FUND	Irlanti		503 365 919	582 458 447
MUZINICH SHORT DURATION HIGH YIELD BOND YIELD I (EUR HEDGED)	Irlanti		24 415 463,00	27 417 104,82
NLSSLF SUNITS -S(EUR)-	Luxemburg		21 121 418,47	28 901 651,63
OHA SCA SICAV SIF	Luxemburg		49 900 000,00	52 658 286,37
PARVEST CONVERTIBLE BOND WORLD	Luxemburg		20 000 000,00	25 436 517,67
PINEBRIDGE GLOBAL DYNAMIC ASSET	Irlanti		50 000 000,00	50 837 399,14
PINEBRIDGE GLOBAL SECURED CREDIT FUND	Luxemburg		70 000 000,00	71 745 974,38
Korkorahastot yhteensä			964 389 219,05	1 080 427 143,53
Osakerahastot				
DANSKE INVEST FINNISH INSTITUT	Suomi		12 181 054,93	15 720 876,56
DANSKE INVEST SUOMEN PIENYHTIÖT K	Suomi		20 328 974,97	39 615 495,78
FENNICA PREMISES SERIES E MUTUAL FD	Suomi		26 425 000,00	27 573 950,76
FOURTON TEMPO A	Suomi		10 000 000,00	14 428 000,00
ISHARES CORE DAX UCITS ETF DE	Saksa		30 015 634,98	30 081 000,00
KJK FUND II, SICAV SIF BALKAN AI SHARES	Luxemburg		4 499 926,56	8 242 225,77
KJK MANAGEMENT S.A MUTUAL FUND DECEMBER 2012	Luxemburg		4 436 021,65	8 079 439,85
MANDATUM LIFE SLIM TAIL EQUITY	Luxemburg		8 948 950,91	10 364 788,88
MERCER MULTI-ASSET GROWTH FUND	Irlanti		178 656 401	346 717 622
NORTHERN STAR OPPS FD SCA SICAV FIS - EMERGING MARKETS OPP A	Luxemburg		20 002 805,90	20 002 805,90
SISF FRONTIER MARKETS EQUITY I ACC	Luxemburg		22 463 496,82	43 809 809,39
SPDR S+P PHARMACEUTICALS ETF	Yhdysvallat		9 910 634,63	9 910 634,63
TAALERITEHDAS TROIKKA OSAKE KASVU	Suomi		12 367 927,99	12 367 927,99
UB ASIA REIT PLUS	Suomi		5 000 000,00	7 086 963,88
UB EUROOPPA REIT K	Suomi		4 999 880,59	6 925 636,79
UB REAL REIT ERIKOISSIJOITUSRAHASTO	Suomi		10 000 000,00	12 202 264,94
VANECK VECTORS GOLD MINERS ETF	Yhdysvallat		11 965 281,86	11 965 281,86
Osakerahastot yhteensä			392 201 993,05	625 094 724,56

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo 31.12.2016	Käypä arvo 31.12.2016
Pääomarahastot				
ACCESS CAPITAL LP II A	Guernsey		6 561,98	6 561,98
ACCESS CAPITAL LP II B	Guernsey		7 490,99	7 490,99
ADELIS EQUITY PARTNERS FUND I	Ruotsi		7 061 013,92	7 668 765,75
AMANDA III EASTERN PRIVATE EQUITY LP	Suomi		5 747 544,15	6 115 452,48
AMANDA V EAST L.P.	Suomi		2 456 996,70	2 456 996,70
AMBER TRUST II SCA	Luxemburg		2 324 464,84	5 094 231,51
ARMADA MEZZANINE FUND II KY	Suomi		718 435,75	718 435,75
BEECHBROOK UK SME CREDIT FEEDER I L.P.	Iso-Britannia		4 638 492,98	4 638 492,98
BLUE BAY DIRECT LENDING FUND II SLP	Luxemburg		15 632 607,50	15 632 607,50
BOCAP SME ACHIEVERS FUND II KY	Suomi		1 579,00	1 579,00
CAPMAN MEZZANINE IV	Guernsey		1,00	1,00
CAPMAN TECHNOLOGY FUND 2007 L.P.	Guernsey		1 266 480,15	1 266 480,15
CERTIOR CREDIT INVESTMENT I KY	Suomi		5 650 000,00	5 791 412,00
CERTIOR CREDIT OPPORTUNITIES FUND KY	Suomi		8 600 000,00	8 827 256,83
CHICAGO GROWTH PARTNERS II, LP	Yhdysvallat		8 509 964,93	9 408 216,16
CONOR TECHNOLOGY FUND I KY	Suomi		2 964 090,73	4 523 921,11
CONOR TECHNOLOGY FUND II	Suomi		6 538 613,01	8 494 828,28
CRESCENT MEZZANINE PARTNERS VIC, LP	Yhdysvallat		7 471 238,42	9 166 581,58
CROWN EUROPEAN BUYOUT OPPORTUNITIES II PLC	Irlanti		10 642 793,11	12 100 047,00
CROWN GLOBAL SECONDARIES II PLC	Irlanti		300 000,24	7 307 584,46
CROWN OPPORTUNITIES FUND KY	Suomi		731 960,20	10 910 199,00
CVC CREDIT PARTNERS EUR MID-MARKET SOLUT FEEDER FUND (E), L.	Jersey		12 884 639,98	15 996 271,98
EMERALD HILL CAPITAL PARTNERS II L.P.	Japani		15 369 628,01	32 141 077,53
ENHANCED EQUITY FUND II, L.P.	Yhdysvallat		5 512 423,37	5 512 423,37
EQVITEC TEKNOLOGIARAHASTO I KY	Suomi		12 967,69	12 967,69
ESSEDEL RUSSIA OPPORTUNITY FUND KY	Suomi		2 213 795,62	2 213 795,62
EURO CHOICE II (JERSEY) LP	Jersey		381 192,98	381 192,98
EURO CHOICE IV LP	Jersey		5 514 990,49	9 238 232,53
FINNMEZZANINE RAHASTO III A KY	Suomi		91 137,69	208 305,00
FINNVENTURE RAHASTO V KY	Suomi		0,00	170,61
GREENSPRING GLOBAL PARTNERS IV (OFFSHORE), L.P.	Yhdysvallat		6 088 418,34	31 024 349,56
GREENSPRING SPV IV, L.P.	Yhdysvallat		2 312 386,57	2 793 634,27
H.I.G. BAYSIDE LOAN OPPORTUNITY CAYMAN FUND II, L.P.	Yhdysvallat		5 718 741,85	5 718 741,85
INDUSTRI KAPITAL 2007 GP L.P.	Ruotsi		3 292 064,03	3 292 064,03
INNKAP 4 PARTNERS LP	Guernsey		5 699 510,36	5 699 510,36
INVENI LIFE SCIENCES FUND I KY	Suomi		1 471 647,17	1 471 647,17
INVENI SECONDARIES FUND II KY	Suomi		10 670,61	10 670,61
IPR.VC FUND I KY	Suomi		599 850,93	599 850,93
KASVURAHASTOJEN RAHASTO KY	Suomi		1 292 929,11	1 564 369,84
KKR MEZZANINE PARTNERS I L.P.	Yhdysvallat		5 221 613,17	5 221 613,17
KKR PRIVATE CREDIT OPPORTUNITIES PARTNERS II (EEA) L.P.	Iso-Britannia		0,00	0,00
MANDATUM LIFE SENIOR LOAN (F)	Suomi		20 000 000,00	20 019 340,00
MB EQUITY FUND II KY	Suomi		0,00	0,00
MB EQUITY FUND III KY	Suomi		2,79	2,79
MB EQUITY FUND IV KY	Suomi		6 499 901,63	9 068 234,17
MB MEZZANINE FUND II KY	Suomi		0,00	0,00
MIDINVEST FUND II KY	Suomi		397 967,57	397 967,57
MIDINVEST FUND PH I KY	Suomi		39 029,00	39 029,00
MINT CAPITAL II L.P.	Venäjä		549 335,87	549 335,87
MORGAN STANLEY GLOBAL DISTRESSED OPPORTUNITIES FUND L.P.	Cayman-saaret		1 785 797,53	10 534 371,13
NB GRANITE PRIVATE DEBT LP (VIA MANDATUM LIFE)	Suomi		10 950 738,23	11 502 509,19

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
		osakkeista %	31.12.2016	31.12.2016
NORDIC MEZZANINE FUND II LP	Iso-Britannia		959 428,57	959 428,57
NORDIC MEZZANINE FUND III LP	Iso-Britannia		7 596 926,58	7 596 926,58
PARTNERS GROUP ASIA PACIFIC 2007, L.P.	Iso-Britannia		6 756 600,86	8 663 978,09
PARTNERS GROUP DIRECT EQUITY 2016 (EUR), L.P. INC.	Guernsey		6 267 999,89	6 333 760,86
PARTNERS GROUP DIRECT INVESTMENTS 2012 (EUR), L.P. INC.	Iso-Britannia		10 163 193,46	13 582 552,70
PERMIRA CREDIT SOLUTIONS II SENIOR L.P.1	Guernsey		24 600 000,00	24 984 058,55
PINEBRIDGE STRUCTURED CAPITAL PARTNERS III, LP	Cayman-saaret		3 544 533,53	3 666 779,12
PORTFOLIO ADVISORS PRIVATE EQUITY FUND IV (PAPEF)	Cayman-saaret		6 141 978,51	9 430 687,45
POWER FUND II KY	Suomi		1 591 762,85	1 591 762,85
RCP FUND X, LP	Yhdysvallat		229 765,52	229 765,52
RCP IX FUND	Cayman-saaret		1 349 509,69	1 478 280,12
RCP SOF II	Yhdysvallat		6 338 261,20	6 338 261,20
RCP V FEEDER FUND LTD	Cayman-saaret		5 494 774,57	5 707 103,88
RCP VI FUND LTD	Cayman-saaret		6 108 855,32	7 730 342,24
RCPDIRECT II, LP	Cayman-saaret		1 529 897,72	1 674 084,89
SAPPHIRE (PCC) LIMITED -SAPPHIRE IV CELL	Guernsey		3 075 370,00	3 075 370,00
SCOTTISH EQUITY PARTNERS III	Iso-Britannia		1 588 644,40	1 588 644,40
SELECTED PRIVATE EQUITY FUNDS I KY	Suomi		6 792 721,71	8 659 558,37
SELECTED PRIVATE EQUITY FUNDS II KY	Suomi		2 948 338,84	3 089 835,86
SENTICA BUYOUT III KY	Suomi		4 635 592,00	4 635 592,00
SENTICA BUYOUT IV KY	Suomi		7 668 547,00	7 725 192,00
SENTICA KASVURAHASTO II KY	Suomi		953 686,38	953 686,38
SENTICA TERVEYTEKNOLOGIA I KY	Suomi		2 749,82	2 749,82
SEP V LP	Iso-Britannia		0,00	0,00
SIGULER GUFF SMALL BUSINESS CREDIT OPPORTUNITIES FUND, LP	Yhdysvallat		13 266 769,10	13 803 243,99
SIGULER GUFF UNITRANCHE OPPORTUNITIES FUND, LP	Yhdysvallat		2 912 986,16	2 940 897,35
SOVEREIGN CAPITAL FUND III	Iso-Britannia		3 703 608,31	10 087 155,21
SPONSOR FUND III KY	Suomi		1 014 000,00	1 014 000,00
SPONSOR FUND IV KY	Suomi		1 747 671,30	1 747 671,30
STERLING CAPITAL PARTNERS III LP	Yhdysvallat		9 972 409,02	12 128 550,00
SUPERHERO VENTURE FUND 2015 KY	Suomi		265 687,21	265 687,21
SYNTAXIS MEZZANINE FUND I L.P.	Guernsey		1 773 700,00	1 773 700,00
SYNTAXIS MEZZANINE II LP	Guernsey		8 122 814,10	10 349 915,07
TARGET PARTNERS FUND II	Iso-Britannia		7 415 836,74	8 699 813,87
TCW CRESCENT MEZZANINE PARTNERS IVB LP	Yhdysvallat		724 812,51	724 812,51
TCW CRESCENT MEZZANINE PARTNERS V LP	Yhdysvallat		3 021 510,54	3 487 239,93
THE RESOLUTE FUND II, L.P.	Yhdysvallat		10 722 237,19	11 827 944,75
UOB PORTFOLIO ADVISORS PAN ASIA SELECT FUND, L.P.	Cayman-saaret		3 287 875,62	5 967 914,61
VAAKA PARTNERS BUYOUT FUND II KY	Suomi		7 928 240,16	8 585 841,69
VERDANE CAPITAL VII K/S	Ruotsi		1 734 328,62	6 919 954,85
VERDANE ETF III SPV	Tanska		1 471 638,00	1 471 638,00
Pääomarahastot yhteensä			400 606 973,33	526 843 202,94
Kiinteistörahastot				
ABERDEEN PROPERTY FUND FINLAND I KY	Suomi		8 835 638,10	8 835 638,10
AMBERIA KY	Suomi		5 563 702,25	5 563 702,25
AMP CAPITAL GLOBAL INFRASTRUCTURE FUND (NON-US), LP	Luxemburg		8 517 242,62	9 412 320,14
CAPMAN NORDIC REAL ESTATE FCP-SIF	Suomi		6 784 111,04	9 653 669,14
CAPMAN REAL ESTATE I KY	Suomi		4 922 868,19	4 922 868,19
CAPMAN REAL ESTATE II KY	Suomi		12 516 595,36	17 800 073,36
DASOS TIMBERLAND FUND II	Suomi		15 421 754,38	15 718 993,25
EPI HEALTHCARE I KY	Suomi		0,00	0,00

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
		osakkeista %	31.12.2016	31.12.2016
EPI RUSSIA I KY	Suomi		3 773 775,00	3 773 775,00
EQ LIIKEKIINTEISTOT MUTUAL FUND	Suomi		3 363 687,21	3 825 738,09
EXILION REAL ESTATE I KY	Suomi		13 024 333,00	13 024 333,00
ICECAPITAL ASUNTO 2012 KY	Suomi		28 849 281,17	28 865 245,27
ICECAPITAL ASUNTO 2015 KY	Suomi		14 135 217,59	14 135 217,59
ICECAPITAL HOUSING FUND I KY	Suomi		0,00	0,00
ICECAPITAL HOUSING FUND II KY	Suomi		0,00	0,00
ICECAPITAL HOUSING FUND III KY	Suomi		27 117 975,83	30 497 131,53
ICECAPITAL HOUSING FUND IV KY	Suomi		689 974,53	689 974,53
ICECAPITAL SAINT PETERSBURG RESIDENTAL FUND I KY	Suomi		655 341,84	655 341,84
KAUPPAKESKUSKIINTEISTÖT FEA KY	Suomi		41 293 903,15	41 293 903,15
MACQUARIE EUROPEAN INFRASTRUCTURE FUND II	Iso-Britannia		16 675 948,59	24 640 410,31
NEGAWATT ENERGIAHEHOKKUUSRAHASTO 2 KY	Suomi		2 676 100,00	2 676 100,00
NORTH HAVEN INFRASTRUCTURE PARTNERS II	Luxemburg		4 363 641,82	4 363 641,82
SUOMEN OSATONTTI II KY	Suomi		21 917 343,48	21 917 343,48
SUOMEN OSATONTTI KY	Suomi		34 400 000,00	36 824 527,85
TREVIAN CARE I KY	Suomi		28 901,54	28 901,54
TREVIAN CARE II KY	Suomi		0,01	0,01
UBNORTH AMERICA REIT FUND MUTUAL FUND	Suomi		5 000 000,00	6 448 000,00
VTBC-ASHMORE REAL ESTATE PARTNERS I, LP	Suomi		3 129 522,00	3 475 000,00
Kiinteistörahastot yhteensä			283 656 858,68	309 041 849,43
Hedge fund rahastot				
ARTEMIS HOLDING FIXED INCOME PLUS	Cayman-saaret		95 725,20	95 725,20
ATLAS ENHANCED FUND LTD CLASS CLASS D SERIES 02 16	Yhdysvallat		9 812 472,43	9 812 472,43
ATLAS ENHANCED FUND LTD CLASS D SERIES 09 11	Yhdysvallat		21 465 305,45	22 055 126,39
BH GLOBAL	Guernsey		70 656,05	104 098,85
D.E. SHAW COMPOSITE INTERNATIONAL FUND	Cayman-saaret		21 315 717,40	47 234 914,77
D.E. SHAW TERRELLA FUND, L.P.	Cayman-saaret		10 881,65	65 231,28
DAVIDSON KEMPNER DISTRESSED OP CLASS A TRANCHE 1	Cayman-saaret		18 876 832,01	27 043 598,02
EDEN ROCK FINANCE MASTER LIMITED	Neitsytsaaret		0,10	0,15
ESTLANDER PARTNERS MUTUAL FUND	Suomi		8 763 047,09	8 763 047,09
ESTLANDER & PARTNERS CAYMAN SPC - ALPHA TREND CLASS B	Cayman-saaret		7 694 693,67	7 694 693,67
GCI JAPAN HYBRIDS CLASS C	Japani		24 392 107,41	33 964 600,51
GENIO ADEPTO FUND CLASS 1 EUR	Cayman-saaret		9 200 874,90	9 200 874,90
GLOBAL OPPORTUNITIES OFFSHORE LTD	Cayman-saaret		19 230 769,29	27 842 347,08
GOTTEX ABI FUND LIMITED CLASS EUR	Cayman-saaret		0,19	0,19
GSA TREND FUND LIMITED EUR	Cayman-saaret		18 138 461,07	18 138 461,07
ILS PROPERTY + CASUALTY FEEDER FUND LTD	Cayman-saaret		7 983 125,82	9 052 341,93
ILS SPC-ILS-D03(USD)	Cayman-saaret		108 245,36	167 812,64
IRIS BALANCED CELL	Guernsey		5 000 000,00	7 715 711,46
KING STREET CAPITAL, LTD. HEDGE FUNDS	Yhdysvallat		33 998,47	77 454,91
MADISON NICHE ASSETS FUND, LTD	Bermuda		27,83	27,83
MADISON NICHE OPPORTUNITIES FUND, LTD	Bermuda		32,76	32,76
MILLENNIUM INTERNATIONAL LTD CLASS EE SUB CLASS SERIES 01A	Yhdysvallat		21 734 850,45	24 910 260,82
MT LOGAN SUBSCRIPTION B1 MUTUAL FUND	Bermuda		14 696 278,27	17 569 026,65
MT. LOGAN RE LTD	Bermuda		15 835 282,56	21 226 754,18
NORDKINN FIXED INCOME MACRO FUND (EUR) C	Ruotsi		10 110 523,06	11 414 803,45
OZ OVERSEAS FUND II, LTD	Cayman-saaret		83 980,75	83 980,75
R2 CRYSTAL FUND - SIDE POCKET CLASS	Irlanti		456 195,14	965 683,34
SCHRODER GAIA CAT BOND EUR HEDGED	Luxemburg		20 000 000,00	25 766 200,00
SPINNAKER GLOBAL SPECIAL SITUATIONS FUND LP CLASS A ACC	Cayman-saaret		8 108 327,42	11 324 865,80

9. OSAKKEET JA OSUUDET

Arvopaperi	Kotipaikka	Osuus osakkeista %	Kirjanpitoarvo 31.12.2016	Käypä arvo 31.12.2016
STRATUS FEEDER LIMITED E EURO 1.5 LEVERAGE	Neitsytsaaret		20 000 000,00	27 050 376,92
SYSTEMATICA BLUEMATRIX FUND LI CLASS A EUR	Cayman-saaret		20 000 000,00	20 430 100,60
VISIUM GLOBAL OFFSHORE FUND CLASS RESERVE-SERIES1	Cayman-saaret		86 911,48	86 911,48
Hedge fund rahastot yhteensä			303 305 323,28	389 857 537,12
Osakkeet ja osuudet yhteensä			2 825 115 286,69	3 564 573 429,34

10. LAINASAAMISET

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Muut lainasaamiset eriteltynä vakuuden mukaan		
Pankkitakaus	42 099 674,22	59 635 084,31
Takausvakuutus	24 735 199,16	16 920 004,00
Muu vakuus	132 815 452,56	73 425 242,75
Ei vakuudelliset	6 944 993,23	59 098 069,92
Jäljellä oleva hankintameno yhteensä	<u>206 595 319,17</u>	<u>209 078 400,98</u>

Eläkelainasaamisten yhteismäärä		
Kiinnelainasaamiset	1 401 712,00	1 871 468,00
Muut lainasaamiset	66 139 138,98	75 830 784,65
Jäljellä oleva hankintameno yhteensä	<u>67 540 850,98</u>	<u>77 702 252,65</u>

Lainasaamiset takuusuuden omistajilta		
Lainasaamiset takuusuuden omistajilta	<u>13 631 413,00</u>	<u>24 281 575,00</u>

Laina-aika on enintään 10 vuotta ja korko on sidottu joko kiinteään tai vaihtuvaan TyEL-lainakorkoon. Lainoille on annettu vakuus.

Lähipiirilainat ja -liiketoimet		
Konserniin kuuluville yhtiöille myönnettyt lainat	337 390 260,27	269 571 986,97
Osakkuusyrityksille myönnettyt lainat	59 396 695,28	59 396 695,28
Muille lähipiiriin kuuluville yrityksille myönnettyt lainat	150 000,00	210 000,00
	<u>396 936 955,55</u>	<u>329 178 682,25</u>

Konsernilainojen laina-aika on 20 vuotta ja korko sidottu pääsääntöisesti TyEL perustekorkoon tai laskennalliseen korkoon. Osakkuusyrityslainojen laina-aika on 14-17 vuotta ja korko sidottu 12 kk:n euribor- korkoon. Muiden lähipiiriin kuuluvien yritysten lainojen laina-aika on 5 vuotta ja korko sidottu TyEL lainakorkoon.

Yhtiöllä ei ole vastuita eikä vastuusitoumuksia vakuutusyhtiön lähipiiriin kuuluville. Yhtiöllä ei ole lähipiiriliiketoimia, jotka olisi tehty muita kuin tavanomaisia kaupallisia ehtoja noudattaen.

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
11. SAAMISET		
Muut saamiset muilta		
Ennakkomaksut	80 175 005,28	79 549 937,16
Sijoitusvakuudet	44 240 000,00	4 030 000,00
Sijoitusjohdannaiset	26 039 600,67	45 050 829,83
Muut sijoitussaamiset	2 259 029,63	2 448 824,27
Muut saamiset	310 076,83	764 960,68
	<u>153 023 712,41</u>	<u>131 844 551,94</u>

12. AINEETTOMIEN JA AINEELLISTEN HYÖDYKKEIDEN MUUTOKSET

	2016			2015		
	Aineettomat oikeudet ja pitkävaikutteiset menot	Kalusto	Yhteensä	Aineettomat oikeudet ja pitkävaikutteiset menot	Kalusto	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	32 238 698,60	14 009 613,02	46 248 311,62	24 094 131,43	12 762 149,45	36 856 280,88
Lisäykset	6 151 216,59	436 217,55	6 587 434,14	8 144 567,17	1 571 696,57	9 716 263,74
Vähennykset	0,00	-85 071,45	-85 071,45	0,00	-324 233,00	-324 233,00
Hankintameno 31.12.	38 389 915,19	14 360 759,12	52 750 674,31	32 238 698,60	14 009 613,02	46 248 311,62
Kertyneet poistot 1.1.	-13 967 567,46	-11 943 267,51	-25 910 834,97	-12 149 117,40	-11 630 360,62	-23 779 478,02
Vähennysten kertyneet poistot	0,00	52 744,30	52 744,30	0,00	179 292,62	179 292,62
Tilikauden poistot	-2 102 524,08	-566 209,46	-2 668 733,54	-1 818 450,06	-492 199,51	-2 310 649,57
Kertyneet poistot 31.12.	-16 070 091,54	-12 456 732,67	-28 526 824,21	-13 967 567,46	-11 943 267,51	-25 910 834,97
Kirjanpitoarvo 31.12.	22 319 823,65	1 904 026,45	24 223 850,10	18 271 131,14	2 066 345,51	20 337 476,65

13. OMA PÄÄOMA

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Oman pääoman muutokset		
Pohjarahasto	5 000 000,00	5 000 000,00
Takuupääoma	<u>112 000,00</u>	<u>112 000,00</u>
	5 112 000,00	5 112 000,00
Edellisten tilikausien voitto/tappio 1.1.	48 920 556,04	46 086 995,68
Jaettu takuupääomalle korkoa	-7 419,92	-6 439,64
Siirto hallituksen käyttövaroihin	<u>-40 000,00</u>	<u>-40 000,00</u>
	48 873 136,12	46 040 556,04
Tilikauden voitto/tappio	<u>2 431 000,00</u>	<u>2 880 000,00</u>
	51 304 136,12	48 920 556,04
Oma pääoma yhteensä 31.12.	<u>56 416 136,12</u>	<u>54 032 556,04</u>

Oman pääoman jakautuminen ehdotetun voitonjaon jälkeen

Takuupääoman merkitsemiseen liittyneiden ehtojen mukaan takuupääomalle maksetaan korkoa merkittyjen takuuosuuksien mukaisessa suhteessa. Takuuosuuksilla on yhtäläiset oikeudet yhtiön varoihin sekä voitonjakoon.

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Takuuosuuden omistajien osuus:		
Takuupääoma	112 000,00	112 000,00
Ehdotettu voitonjako takuupääoman omistajille	6 160,00	7 419,92
Vakuutuksenottajien osuus ehdotetun voitonjaon jälkeen	<u>56 297 976,12</u>	<u>53 913 136,12</u>
	<u>56 416 136,12</u>	<u>54 032 556,04</u>
Voitonjakokelpoiset varat		
Tilikauden voitto/tappio	2 431 000,00	2 880 000,00
Edellisten tilikausien voitto/tappio	<u>48 873 136,12</u>	<u>46 040 556,04</u>
	51 304 136,12	48 920 556,04

14. VAKUUTUSTEKNINEN VASTUUVELKA

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Vakuutusmaksuvastuu		
Vastaiset eläkkeet	2 610 589 538,24	2 468 870 635,80
Osittamaton lisävakuutusvastuu	-297 014 910,43	-308 353 052,34
Ositettu lisävakuutusvastuu	12 460 898,98	10 232 706,76
Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu	50 416 248,16	223 593 697,26
Vakuutusmaksuvastuu yhteensä	<u>2 376 451 774,96</u>	<u>2 394 343 987,48</u>
Korvausvastuu		
Alkaneet eläkkeet	2 403 547 455,99	2 217 437 309,61
Tasointumäärä	585 456 836,75	594 903 872,38
Korvausvastuu yhteensä	<u>2 989 004 292,74</u>	<u>2 812 341 181,99</u>
Vakuutustekninen vastuuelka yhteensä	<u>5 365 456 067,70</u>	<u>5 206 685 169,47</u>

15. VELAT

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Muut velat muille		
Ennakkonpidätys- ja sosiaaliturvamaksuvelka	15 121 408,48	14 880 886,10
Ostovelat	4 570 371,13	4 250 383,50
Sijoitussidonnaiset	25 316 371,73	47 373 665,71
Muut sijoitusvelat ja ennakkomaksut	59 193 239,14	1 034 985,80
Muut velat	275 830,46	146 226,08
	<u>104 477 220,94</u>	<u>67 686 147,19</u>

16. SIIRTOVELAT

Muut siirtovelat		
Palkat sosiaalikuluihin	4 534 952,86	3 226 466,87
Sijoitusjohdannaiset	25 667 996,65	28 477 857,31
Muut siirtovelat	770 011,27	328 391,94
	<u>30 972 960,78</u>	<u>32 032 716,12</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
TASEEN LIITETIEDOT

VAKAVARAIUUSPÄÄOMA 31.12., milj.€	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Oma pääoma (takuupääoma, pohjarahasto sekä tilikauden ja edellisten tilikausien voitto/tappio)	56,4	54,0
Osittamaton lisävakuutusvastuu	-297,0	-308,4
Tilinpäätössiirtojen kertymä (Vapaaehtoiset varaukset ja kertynyt poistoero)	0,8	0,5
Omaisuuksien käyppien arvojen ja taseen kirjanpitoarvojen välinen arvostusero	898,3	790,7
Taseen ulkopuoliset sitoumukset	-4,0	0,0
Aineettomat hyödykkeet	-22,3	-18,3
Tasoituseron vakavaraisuuspääomaan luettava osa	<u>213,4</u>	<u>232,6</u>
	<u>845,5</u>	<u>751,2</u>
 TVYL 17§:n vähimmäispääomavaatimus	201,6	178,3
 Tasoituseron vakuutustekniseen vastuovelkaan luettava osa	372,1	362,3

VAKAVARAIUUS

Vakavaraisuuspääoma ja sen rajat prosentteina vakavaraisuusrajan laskennassa käytetystä vastuovelasta

	2016	2015	2014	2013	2012
	%	%	%	%	%
Vakavaraisuusraja	11,1	10,1	10,3	8,7	6,4
Vakavaraisuuspääoman enimmäismäärä ¹⁾	44,5	40,6	41,2	34,8	25,4
Vakavaraisuuspääoma ennen tasoituseroa ²⁾	11,6	9,8	12,2	11,0	
Vakavaraisuuspääoma (vakavaraisuusaste) ³⁾	15,5	14,2	16,9	15,4	21,3

1) Vuoteen 2012 saakka toimintapääoman enimmäismäärä.

2) Ilmoitetaan vuodesta 2013 lähtien

3) Vuoteen 2012 saakka toimintapääoma laskettuna kunakin ajankohtana voimassa olleiden säädösten mukaisesti (vastaava periaate koskee myös muita vakavaraisuustunnuslukuja)

ARVOPAPERILAINAUS, VAKUUDET, VASTUUT JA VASTUUSITOUMUKSET

ARVOPAPERILAINAUS	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Lainaksi annetut arvopaperit		
Pörssiosakkeet ja -osuudet	0 kpl	0
Jäljellä oleva hankintameno	0,00	0,00
Käypä arvo	0,00	0,00
Lainaksi otetut arvopaperit		
Pörssiosakkeet	0 kpl	0
Jäljellä oleva hankintameno	0,00	0,00
Käypä arvo	0,00	0,00
VAKUUDET		
Omasta puolesta annetut vakuudet		
Johdannaiskaupan vakuudeksi annetut pantit		
Arvopaperit	0,00	128 593 735,65
Käteinen ¹⁾	45 401 080,00	16 257 313,55
	<u>45 401 080,00</u>	<u>144 851 049,20</u>

¹⁾ Rahoitusvakuuslain mukaisessa siirrossa vakuudeksi annetut käteisvakuudet 44 240 000,00 € sisältyvät tase-erään muut saamiset.

Rahoitusvakuuslain mukaisessa siirrossa vakuudeksi saadut käteisvakuudet 6 560 000,00 € sisältyvät tase-erään muut velat.

VASTUUSITOUMUKSET	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Sijoitussitoumukset		
Keskeneräisten rakennuskohteiden maksamattomat urakkaerät	128 375 117,29	55 350 227,00
Sitouduttu merkitsemään pääoma- ja kiinteistörahastojen osuuksia	343 202 314,11	358 546 858,33
Sitouduttu merkitsemään osakkeita ja rahasto-osuuksia	33 912 892,32	8 293 102,80
Myönnetyt nostamattomat antolainat		
Konsernilainat	53 542 664,91	35 081 510,99
Muut sijoituslainat	1 750 000,50	13 675 006,69
	<u>560 782 989,13</u>	<u>470 946 705,81</u>

Arvonlisäverovastuu

Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Etera kuuluu LähiTapiola Keskinäinen Vakuutusyhtiön muodostamaan ALV 13 a §:n mukaiseen verovelvollisuusryhmään. AVL 13 b §:n mukainen verovelvollisuusryhmän ilmoitus- ja tilitysvetollinen on LähiTapiola Keskinäinen Vakuutusyhtiö. Tilinpäätöksessä 31.12. verovelvollisuusryhmän ALV-velka verottajalle on n. 4,8 miljoonaa euroa. Eteran osuus ALV- velasta on n. -0,2 miljoonaa euroa. AVL 188 §:n mukaan kaikki verovelvollisuusryhmän jäsenet ovat yhteisvastuullisesti vastuussa ryhmän verosta.

MUUT VASTUUSITOUMUKSET

Johdannaissopimukset		<u>31.12.2016</u>	<u>31.12.2015</u>
Korkojohdannaiset			
Termiini- ja futuurisopimukset	kohde-etuuden arvo	-419 766 250,00	-
	käypä arvo	-893 810,00	-
Koronvaihtosopimukset	kohde-etuuden arvo	42 974 239,65	-108 576 000,03
	käypä arvo	-2 463 787,05	-1 309 142,56
Valuuttajohdannaiset			
Termiini- ja futuurisopimukset	kohde-etuuden arvo	-1 634 058 342,49	-1 334 076 755,98
	käypä arvo	9 182 674,51	923 105,72
Optiosopimukset	ostetut		
	kohde-etuuden arvo	2 153 691 039,85	1 173 458 358,21
	käypä arvo	13 496 167,09	17 751 018,91
	asetetut		
	kohde-etuuden arvo	-694 438 116,04	-789 778 358,15
	käypä arvo	-13 435 076,85	-10 005 107,81
Osakejohdannaiset			
Termiini- ja futuurisopimukset	kohde-etuuden arvo	32 770 000,00	-74 772 454,41
	käypä arvo	77 250,00	881 169,90
Optiosopimukset	ostetut		
	kohde-etuuden arvo	98 310 000,00	-555 478 400,00
	käypä arvo	9 042 000,00	15 385 000,00
	asetetut		
	kohde-etuuden arvo	-	0,00
	käypä arvo	-	-16 530 000,00
Muut			
	kohde-etuuden arvo	-17 146 000,00	-4 559 852,27
	käypä arvo	783 164,04	-31 498,01

Käyvän arvon määritysmenetelminä on käytetty listattujen johdannaisten osalta pörssissä noteerattua hintaa, OTC- johdannaisten osalta on käytetty riippumattoman ulkopuolisen palveluntarjoajan hintoja, jotka on laskettu yleisillä arvostusmalleilla käyttäen tilinpäätöshetken markkinainformaatiota, kuten korkokäyriä ja valuuttakursseja. Kohde-etuuden arvot ovat deltakorjaamattomia lukuja.

TUNNUSLUVUT

Tiivistelmä tunnusluvuista	2016	2015	2014	2013	2012
Vakuutusmaksutulo, milj.€	713	680	679	659	643
Maksetut eläkkeet ja muut korvaukset, milj.€ ¹⁾	793	762	764	740	702
Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvo in, milj.€	383	211	346	13	521
Sijoitustoiminnan nettotuotto sitoutuneelle pääomalle, %	6,6	3,7	6,3	0,2	9,9
Liikevaihto, milj.€	987	812	858	569	1 011
Kokonaisliikekulut, milj.€	44	42	44	59	47
Kokonaisliikekulut % liikevaihdosta	4,4	5,2	5,1	10,4	4,6
Hoitokustannustulolla katetut liikekulut, milj.€	31,3	30,7	32,3	47,0	35,6
Osuus TyEL-palkka- ja YEL-työtulosummasta, %	1,1	1,1	1,1	1,7	1,3
Kokonaistulos, milj.€	167	-69	126	-253	306
Vastuuvelka, milj.€	5 365	5 207	5 195	5 145	5 372
Vakavaraisuuspääoma, milj.€	846	751	861	765	1 026
% vastuuvasta ²⁾	15,5	14,2	16,9	15,4	21,3
suhteessa vakavaraisuusrajaan	1,4	1,4	1,6	1,8	3,4
Tasoituserä, milj.€	585	595	592	576	576
Eläkevarat, milj.€ ³⁾	6 264	5 997	5 909	5 688	5 811
Siirto asiakashyvityksiin, % TyEL-palkkasummasta	0,45	0,39	0,30	0,22	0,31
TyEL-palkkasumma, milj.€	2 749	2 633	2 698	2 723	2 652
YEL-työtulosumma, milj.€	180	163	137	120	109
TyEL-vakuutuksia ⁴⁾	26 000	24 500	16 300	16 400	17 500
TyEL-vakuutettuja ⁵⁾	200 000	200 000	203 000	206 000	206 000
YEL-vakuutuksia	9 620	8 964	7 529	6 700	6 400
Eläkkeensaajia	135 337	138 117	141 202	144 527	147 166

¹⁾ Tulolaskelman maksetut korvaukset ilman korvaustoiminnan ja työkyvyn ylläpitoiminnan hoitokuluja

²⁾ Suhdeluku laskettu prosentteina vakavaraisuusrajan laskennassa käytetystä vastuuvasta

³⁾ Vastuuvelka + arvostuserot

⁴⁾ Vakuutus sopimuksen tehneiden työnantajien vakuutukset

⁵⁾ Vuoden 2016 lopussa TyEL- vakuutettujen määrä oli n. 103.000

TUNNUSLUVUT

Tulosanalyysi

	2016	2015	2014	2013	2012
	€	€	€	€	€
Tuloksen synty					
Vakuutusliikkeen tulos	18 857 323	19 419 246	39 266 504	23 223 065	11 475 872
Sijoitustoiminnan tulos käyvin arvoin	135 903 738	-97 445 123	84 520 545	-264 399 047	294 861 067
+ Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoin	382 057 454	211 022 423	346 121 959	12 595 090	521 492 789
- Vastuuvelan tuottovaatimus	-246 153 716	-308 467 546	-261 601 414	-276 994 137	-226 631 722
Hoitokustannustulos	10 638 301	8 711 834	2 203 329	-12 051 513	29 496
Muu tulos	1 588 393				
Kokonaistulos	166 987 755	-69 314 044	125 990 379	-253 227 495	306 366 435
Tuloksen käyttö					
Vakavaraisuuden muutokseen	134 338 793	-79 487 097	117 959 613	-259 319 627	298 095 721
Vakavaraisuuspääomaan luettavan tasoitusmäärän muutokseen	-1 381 549	19 419 246	39 266 504	23 223 065	11 475 872
Osittamattoman lisävakuutusvastuun muutokseen	23 807 108	-180 778 590	-97 677 190	-386 675 595	128 970 878
Arvostuserojen muutokseen	107 557 648	77 573 417	170 382 273	104 186 672	157 704 553
Tilinpäätössiirtojen kertymän muutokseen	1 924 587	1 418 831	3 664 026	-2 105 770	-1 697 582
Tilikauden voittoon	2 431 000	2 880 000	2 324 000	2 052 000	1 642 000
Muuhun tasoitusmäärän muutokseen	20 238 872	0			
Siirtoon asiakashyvityksiin	12 410 090	10 173 053	8 030 766	6 092 133	8 270 714
Yhteensä	166 987 755	-69 314 044	125 990 379	-253 227 495	306 366 435

TUNNUSLUVUT

Hoitokustannustulos

	2016	2015	2014	2013	2012
	€	€	€	€	€
Vakuutusmaksun hoitokustannusosat	39 185 711	36 671 365	31 721 752	31 813 625	32 538 438
Korvausratkaisuista aiheutuvien liikekulujen kattamiseen käytettävissä olevat maksuosat	2 768 495	2 753 618	2 740 379	3 140 321	3 126 672
Muut tuotot	0	0	0	0	0
Hoitokustannustulo yhteensä	41 954 206	39 424 983	34 462 130	34 953 947	35 665 109
Toimintokohtaiset liikekulut ¹⁾	31 315 905	30 713 148	32 258 801	47 005 460	35 635 613
Muut kulut	0	0	0	0	0
Liikekulut yhteensä	31 315 905	30 713 148	32 258 801	47 005 460	35 635 613
Hoitokustannustulos	10 638 301	8 711 834	2 203 329	-12 051 513	29 496
Liikekulut % hoitokustannustulosta	74,6 %	77,9 %	93,6 %	134,5 %	99,9 %

¹⁾ Ilman sijoitustoiminnan liikekuluja, työkyvyttömyysriskin hallintaosalla katettuja kuluja ja lakisääteisiä maksuja

Työkyvyttömyysriskin hallinta

	2016	2015	2014	2013	2012
	€	€	€	€	€
Vakuutusmaksutulo; työkyvyttömyysriskin hallintaosa	763 323	728 911	752 844	761 880	739 802
Korvauskuluihin kirjatut työkyvyttömyysriskin hallintaosalla katetut kulut	669 478	890 974	869 049	894 000	934 000
Liikekuluihin kirjautut hoitokustannusosalla katetut työkyvyttömyysriskin hallitsemisesta aiheutuneet kulut ²⁾	247 105	202 440	223 004	0	0
Työkyvyttömyysriskin hallintaosalla katetut kulut / Työkyvyttömyysriskin hallintaosa, %	88 %	122 %	115 %	117 %	126 %

²⁾ Vuodesta 2016 lähtien ei sisällä yhtiön työsuhteessa olevan oman henkilöstön työkyvyttömyysriskin hallintaan liittyviä henkilöstökuluja

TUNNUSLUVUT

Vakavaraisuus

Vakavaraisuuspääoma ja sen rajat

% :na vakavaraisuusrajan laskennassa käytetystä vastuuvelasta

	2016	2015	2014	2013	2012
	%	%	%	%	%
Vakavaraisuusraja	11,1	10,1	10,3	8,7	6,4
Vakavaraisuuspääoman enimmäismäärä ¹⁾	44,4	40,6	41,2	34,8	25,4
Vakavaraisuuspääoma ennen tasoitusmäärää ²⁾	11,6	9,8	12,2	11,0	
Vakavaraisuuspääoma (vakavaraisuusaste) ³⁾	15,5	14,2	16,9	15,4	21,3

1) Vuoteen 2012 saakka toimintapääoman enimmäismäärä. MEK:llä ei ole vakavaraisuuspääoman enimmäismäärää.

2) Ilmoitetaan vuodesta 2013 lähtien

3) Vuoteen 2012 saakka toimintapääoma laskettuna kunakin ajankohtana voimassa olleiden säädösten mukaisesti (vastaava periaate koskee myös muita vakavaraisuustunnuslukuja)

TUNNUSLUVUT

Sijoitusjakauma käyvin arvoin

	Perusjakauma				Riskijakauma ⁸⁾					
	31.12.2016		31.12.2015		31.12.2016		31.12.2015	31.12.2014	31.12.2013	31.12.2012
	milj. euroa	%	milj. euroa	%	milj. euroa	% ¹⁰⁾	% ¹⁰⁾	% perusj	% perusj	% perusj
Korkosijoitukset yhteensä	2 686	44,1	2 616	44,3	2 177	35,8	44,7	43,6	37,3	35,1
Lainasaamiset ¹⁾	233	3,8	305	5,2	233	3,8	5,2	6,1	7,0	9,7
Joukkovelkakirjalainat	2 113	34,7	1 891	32,0	1 604	26,4	32,4	28,6	23,5	17,2
Muut rahoitusmarkkinavälineet ja talletukset ^{1) 2)}	340	5,6	420	7,1	340	5,6	7,1	8,9	6,7	8,2
Osakesijoitukset yhteensä	1 718	28,2	1 731	29,3	1 794	29,5	27,1	25,3	28,8	23,2
Noteeratut osakkeet ³⁾	1 151	18,9	1 207	20,4	1 227	20,2	18,2	15,6	19,5	11,5
Pääomasijoitukset ⁴⁾	474	7,8	491	8,3	474	7,8	8,3	8,7	7,4	9,4
Noteeraamattomat osakkeet ⁵⁾	93	1,5	33	0,6	93	1,5	0,6	1,0	1,8	2,3
Kiinteistösijoitukset yhteensä	1 145	18,8	1 006	17,0	1 127	18,5	17,0	17,5	17,4	22,1
Suorat kiinteistösijoitukset	872	14,3	708	12,0	872	14,3	12,0	12,4	12,2	16,8
Kiinteistösijoitusrahastot ja yhteissijoitukset	273	4,5	298	5,0	255	4,2	5,0	5,1	5,2	5,4
Muut sijoitukset	535	8,8	555	9,4	535	8,8	9,4	10,2	4,1	4,7
Hedge-rahastosijoitukset ⁶⁾	300	4,9	227	3,8	300	4,9	3,8	4,0	2,6	3,5
Hyödykesijoitukset	9	0,1	9	0,2	9	0,1	0,2	0,2	0,0	1,2
Muut sijoitukset ⁷⁾	226	3,7	319	5,4	226	3,7	5,4	6,0	1,5	
Sijoitukset yhteensä	6 084	100,0	5 908	100,0	5 633	92,6	98,1	96,6	87,6	
Johdannaisten vaikutus ⁹⁾					451	7,4	1,9	3,4	12,4	14,9
Sijoitukset käyvin arvoin yhteensä	6 084		5 908		6 084	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Jvk-salkun modifioitu duraatio

2,2

1) Sisältää kertyneet korot

2) Sisältää rahat ja pankkisaamiset sekä kauppahintasaamiset ja -velat

3) Sisältää myös sekarahastot, jos niitä ei voida kohdistaa muualle

4) Sisältää pääomarahastot ja mezzanine-rahastot sekä infratruktuurisijoitukset

5) Sisältää myös noteeraamattomat kiinteistösijoitusyhtiöt

6) Sisältää kaikentyyppiset hedge-rahasto-osuudet riippumatta rahaston strategiasta

7) Sisältää erät, joita ei voida kohdistaa muihin sijoituslajeihin

8) Riskijakauma voidaan esittää vertailukausilta sitä mukaan kun tietoa kertyy (ei taannehtivasti).

Mikäli luvut esitetään vertailukausilta ja kaudet eivät ole täysin vertailukelpoisia tulee tästä antaa tieto.

9) Sisältää johdannaisten vaikutuksen riski- ja perusjakauman erotukseen. Johdannaisten vaikutus voi olla +/- . Eron korjauksen jälkeen riskijakauman loppusumma täsmää perusjakaumaan.

10) Suhteellinen osuus lasketaan käyttäen jakajana "Sijoitukset käyvin arvoin yhteensä" -rivin loppusummaa.

TUNNUSLUVUT

Sijoitustoiminnan nettotuotto sitoutuneelle pääomalle

Sijoitustoim. nettotuotot markkina-arvo ⁸⁾	Sitoutunut pääoma ⁹⁾	Tuotto- % sitoutuneelle pääomalle	Tuotto- % sitoutuneelle pääomalle	Tuotto- % sitoutuneelle pääomalle	Tuotto- % sitoutuneelle pääomalle	Tuotto- % sitoutuneelle pääomalle	
31.12.2016		31.12.2015		31.12.2014		31.12.2013	
milj. euroa	milj.euroa	%	%	%	%	%	%
Tuotto M€ / % sit. pääomalle							
Korkosijoitukset yhteensä	117	2 674	4,4 %	2,0 %	4,8 %	-1,4 %	8,7 %
Lainasaamiset ¹⁾	12	253	4,8 %	4,6 %	4,2 %	4,4 %	4,1 %
Joukkovelkakirjalainat	111	1 834	6,1 %	2,2 %	6,0 %	-3,0 %	13,3 %
Muut rahoitusmarkkinavälineet ja talletukset ^{1) 2)}	-6	586	-1,1 %	-0,7 %	0,8 %	0,3 %	1,1 %
Osakesijoitukset yhteensä	172	1 609	10,7 %	6,4 %	10,8 %	2,4 %	13,4 %
Noteeratut osakkeet ³⁾	105	1 070	9,9 %	2,3 %	13,0 %	-1,1 %	14,9 %
Pääomasijoitukset ⁴⁾	46	464	9,9 %	16,6 %	8,0 %	12,7 %	11,1 %
Noteeraamattomat osakkeet ⁵⁾	21	74	27,8 %	6,4 %	-3,9 %	3,7 %	7,8 %
Kiinteistösijoitukset yhteensä	89	1 021	8,7 %	4,2 %	5,4 %	5,8 %	6,1 %
Suorat kiinteistösijoitukset	60	755	8,0 %	4,3 %	5,5 %	4,0 %	5,5 %
Kiinteistösijoitusrahastot ja yhteissijoitukset	28	265	10,7 %	3,8 %	5,3 %	11,1 %	7,9 %
Muut sijoitukset	16	506	3,2 %	3,0 %	2,6 %	-13,7 %	26,1 %
Hedge-rahastosijoitukset ⁶⁾	9	278	3,2 %	3,1 %	5,5 %	5,8 %	4,8 %
Hyödykesijoitukset	-1	9		-9,2 %			
Muut sijoitukset ⁷⁾	8	219	3,6 %	3,2 %	1,2 %		
Sijoitukset yhteensä	394	5 809	6,8 %	3,7 %	6,4 %	0,4 %	10,0 %
Sijoituslajeille kohdistamattomat tuotot, kulut ja liikekulut	-11						
Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoin	383	5 809	6,6 %	3,7 %	6,3 %	0,2 %	9,9 %

1) Sisältää kertyneet korot

2) Sisältää rahat ja pankkisaamiset sekä kauppahintasaamiset ja -velat

3) Sisältää myös sekarahastot, jos niitä ei voida kohdistaa muualle

4) Sisältää pääomarahastot ja mezzanine-rahastot sekä infratraktuurisijoitukset

5) Sisältää myös noteeraamattomat kiinteistösijoitusyhtiöt

6) Sisältää kaikenlaiset hedge-rahasto-osuudet riippumatta rahaston strategiasta

7) Sisältää erät, joita ei voida kohdistaa muihin sijoituslajeihin

8) Raportointikauden lopun ja alun markkina-arvojen muutos - kauden aikana tapahtuneet kassavirrat. Kassavirralla tarkoitetaan myyntien/tuottojen ja ostojen/kulujen erotusta.

9) Sitoutunut pääoma = Markkina-arvo raportointikauden alussa + päivittäin / kuukausittain aikapainotetut kassavirrat

KESKEISEMPIEN TUNNUSLUKUIEN SISÄLTÖ**Arvostuserot**

Muodostuvat sijoitusten käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotuksesta.

Asiakashyvyitys

Eteran TyEL-vakuutus sopimuksen tehneille vakuutuksenottajille vakuutusmaksuun annettava alennus. Asiakashyvyityksen suuruuteen vaikuttavat maksetut vakuutusmaksut ja niiden perusteella karttunut rahasto.

Eläkevarat

Taseen vastuuelka + sijoitusten arvostuserot

Hoitokustannusosa

Vakuutusmaksuun sisältyvä osa, joka on tarkoitettu liikekulujen kattamiseen.

Hoitokustannustulos

Hoitokustannustulos kertoo, miten vakuutusmaksujen hoitokustannusosat ja muut niihin verrattavat tuotot riittävät vastaaviin liikekuluihin. LEL- ja TaEL-vakuutuskannan korkeampia hoitokuluja varten tehdystä kuormituksesta vapautuva määrä on otettu huomioon hoitokustannustuloksessa.

Kokonaisliikekulut/-hoitokulut

Kokonaisliikekulut ovat tuloslaskelman eri eriin sisältyviä liikekuluja suunnitelmapoistoinen. Ne muodostuvat korvaustoiminnan hoitokuluista, työkyvyttömyysriskin hallinnasta aiheutuneista kuluista, liikekuluista ja sijoitustoiminnan hoitokuluista.

Lakisääteiset maksut sisältyvät liikekuluihin. Lakisääteiset maksut muodostuvat Eläketurvakeskuksen kustannusosuudesta, Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan oikeushallintomaksusta ja Finanssivalvonnan valvontamaksusta.

Kokonaistulos

Vakuutusliikkeen tulos + sijoitustoiminnan tulos käyvin arvoin + hoitokustannustulos

Liikevaihto

Vakuutusmaksutulo ennen vakuutusmaksusaamisten luottotappioita ja jälleenvakuuttajien osuutta + sijoitustoiminnan nettotuotto kirjanpidossa + muut tuotot

Maksetut eläkkeet ja muut korvaukset

Sisältää eläkkeensaajille maksetut eläkkeet ja kuntoutuskulut ilman korvaustoiminnan ja työkyvyn ylläpitotoiminnan hoitokuluja sekä vastuunjakokorvaukset.

Ositettu lisävakuutusvastuu

Määrä, joka siirretään tilinpäätöksessä seuraavan vuoden asiakashyvyityksiä varten.

Ositettu lisävakuutusvastuu riippuu vakavaraisuuspääoman määrästä ilman siihen luettavaa tasoitusmäärää ja hoitokustannustuloksesta.

Osittamaton lisävakuutusvastuu

Vakavaraisuuspääomaan luettava vastuuelan osa.

Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoin

Sijoitustoiminnan nettotuotot kirjanpidossa + sijoitusten arvostuserojen muutos

Sijoitustoiminnan nettotuotto sitoutuneelle pääomalle (käyvin arvoin)

Kauden tuotto lasketaan ns. mukautettua Dietz'in kaavaa (aika- ja rahapainotettua kaavaa) käyttäen niin, että sitoutunut pääoma lasketaan lisäämällä kauden alun markkina-arvoon kauden aikaiset kassavirrat painotettuina sillä suhteellisella osuudella koko kauden pituudesta, joka on jäljellä tapahtumapäivästä kauden loppuun.

Sijoitustuotot käyvin arvoin = raportointikauden lopun ja alun omaisuusluokkien markkina-arvojen muutos + kauden aikana tapahtuneet nettokassavirrat.

Sitoutunut pääoma = raportointikauden alun omaisuusluokkien markkina-arvo + päivittäin aikapainotetut nettokassavirrat.

Sijoitustoiminnan tulos

Sijoitustoiminnan tulos saadaan, kun käyvin arvoin lasketusta sijoitustoiminnan nettotuotoista vähennetään vastuuvelan tuottovaatimus.

Sijoitusjakauma käyvin arvoin

Käypiin arvoihin on korkoinstrumenteissa laskettu siirtyvät korot mukaan.

Tasoitusmäärä

Vastuuvelkaan sisältyvä vakuutusliikkeen puskuri, jolla varaudutaan eläkemenojen ja luottotappioiden heilahteluihin.

Tulosanalyysi

Tulosanalyysi kertoo yhtiön vakuutustoiminnan, sijoitustoiminnan ja hoitokustannusliikkeen tuloksen, sekä sen, miten tulos käytetään yhtiön vakavaraisuuden, tasoitusmäärän tai oman pääoman muutoksiin.

Vakavaraisuuspääoma

Käypiin arvoihin arvostettujen varojen ja velkojen erotus lisättynä tasoitusmäärällä. Vakavaraisuuspääoma pois lukien tasoitusmäärä on tarkoitettu sijoitustoiminnan riskien kattamiseen.

Eteralla vakavaraisuuspääomaan luetaan erikseen laissa määrätty osa tasoitusmäärästä.

Vakavaraisuusvaatimukset

Vakavaraisuusvaatimuksilla pyritään varmistamaan se, että yhtiön vakavaraisuuspääoma on riittävällä tasolla suhteessa vakuutusliikkeen ja sijoitusomaisuuden sisältämiin riskeihin.

Vakavaraisuusvaatimusten keskeinen käsite on vakavaraisuusraja, jonka laskenta perustuu sijoitussalkun riskillisyyteen ja vastuuvelan määrään. Vakavaraisuuspääoma pitää olla yli säädetyn minimin sekä normaalitilanteessa enemmän kuin vakavaraisuusraja.

Vakuutusliikkeen tulos

Kertoo, miten vakuutusmaksut riittivät niillä katettaviksi tarkoitettuihin eläkemenoihin ja luottotappioihin. LEL- vakuutuskannan maksutappioita varten tehdystä kuormituksesta vapautuva

määrä ja tasoitusmäärän työkyvyttömyyseläkelikkeestä tarvittavaksi arvioitu määrä on otettu huomioon vakuutusliikkeen tuloksessa.

Vakuutusmaksutulo

Muodostuu TyEL-, YEL-, LEL-, TaEL- ja TEL-L-maksutuloista, joista on vähennetty luottotappiot ja arvioitujen luottotappioiden muutokset.

Vastuvelan tuottovaatimus

Vastuuelialta edellytetty vuotuinen tuotto. Tämän ylittävä tuotto siirtyy vakavaraisuuspääomaan ja sen alittava tuotto katetaan vakavaraisuuspääomasta.

TyEL-palkkasumma ja YEL-työtulosumma

Tilinpäätöksen TyEL-palkkasumma ja YEL-työtulosumma koko vuodelta.

RISKIENHALLINTA

YLEISET PERIAATTEET

Riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa. Eteran riskienhallinnan tavoitteena on hallita riskejä, jotka vaarantaisivat lakisääteisen tehtävän hoitamisen, strategisten tavoitteiden saavuttamisen ja liiketoiminnan kehittämisen ja toteuttamisen asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Riskienhallinnan tavoitteena on Eteran liiketoiminnan riskien tunnistaminen, arviointi, rajoittaminen ja valvonta sekä toteutuneiden riskien aiheuttamien vahinkojen rajaaminen. Riskinoton tulee olla tietoista ja hallinnassa. Tämän vuoksi riskit kartoitetaan, niiden todennäköisyys ja merkittävyys arvioidaan, riskeihin varaudutaan ja niiden vaikutukset rajataan. Riskienhallinnalle on järjestetty valvonta ja määritelty raportointi. Riskienhallinta edistää Eteran tavoitteiden saavuttamista ja tukee liiketoimintaa. Riskienhallinta on mahdollisimman pitkälle integroitu osaksi normaalia toimintaa ja johtamista.

Riskienhallinnassa noudatetaan lainsäädäntöä ja viranomaisten, erityisesti Finanssivalvonnan määräyksiä ja ohjeita.

Riskienhallinnan organisointi, vastuut ja valvonta

Kokonaisvastuu riskienhallinnasta on hallituksella ja toimitusjohtajalla. Hallitus hyväksyy vuosittain koko toiminnan kattavan riskienhallintasuunnitelman. Se hyväksyy liiketoimintastrategian päivityksen yhteydessä Eteran strategiset tavoitteet ja arvion strategisista riskeistä. Hallitus hyväksyy vähintään vuosittain sijoitussuunnitelman, jossa on määritelty sijoitustoiminnan tavoitteet, sijoittamisen päätöksentekovaltuudet sekä riskilimiitit. Hallitus hyväksyy myös valmiussuunnitelman, jossa esitetään järjestelyt toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa. Hallituksen tarkastusvaliokunta valmistelee riskienhallintaan liittyviä asioita hallitukselle.

Toimitusjohtaja valvoo ja ohjaa riskienhallintaa. Hän hyväksyy toimintojen suunnitelmat ja tavoitteet. Toimitusjohtaja valvoo tavoitteiden toteutumista ja niihin liittyviä riskejä. Toimintojen johtajat vastaavat riskienhallinnasta omilla vastuualueillaan ja tukevat toiminnallaan johtamistapaa ja -kulttuuria, joka edistää sisäisen valvonnan toimivuutta.

Eteran suurimmat taloudelliset riskit liittyvät sijoitustoimintaan ja sijoitusriskienvalvonta on organisoitu erilleen sijoitustoiminnasta.

Eterassa on määritelty erityisvastuita riskienhallintaan liittyen. Erityisvastuut liittyvät strategisten riskien määrittelyyn ja seurantaan, operatiivisten riskien kartoitukseen ja seurantaan, vakuutusteknisten riskien arviointiin ja hallintaan, poikkeusoloihin varautumiseen, omiin toimitiloihin liittyviin kriisitilanteisiin ja henkilöstön turvallisuuteen, tietoturvaan, Eteran omaan vakuutusturvaan sekä kriisiviestintään.

Eterassa toimii myös juridinen compliance -toiminta, joka sisäisesti tukee ja ohjeistaa yhtiötä koskevien säännösten ja määräysten soveltamista.

Sisäinen tarkastaja arvioi sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimivuutta ja riittävyyttä ja tarkastaa raportointia, ohjeiden noudattamista, omaisuuden turvaamista, resurssien tehokasta käyttöä ja tavoitteiden toteutumista. Ulkoiset tilintarkastajat suorittavat lakisääteistä tilintarkastusta. Tilintarkastajat käyvät taloudellisen raportoinnin oikeellisuuden varmistamisen (kirjanpito,

tilinpäätökset, vakavaraisuusraportointi) lisäksi läpi yhtiön toimintoja ja prosesseja sekä tarkastavat hallintoa.

Raportointi

Eteran hallitus käsittelee sisäisen valvonnan asioita aina tarvittaessa ja laajemmin kaksi kertaa vuodessa. Keskeiset riskienhallintaan kuuluvat asiat raportoidaan tarkastusvaliokunnan kautta hallitukselle. Raportti sisältää arvioinnin strategisista riskeistä, selostuksen toteutuneista tai uhkaavista olennaisista riskeistä, selostuksen sijoitusriskeistä, selvityksen tehdyistä toimenpiteistä ja ajankohtaisista riskienhallintaa koskevista asioista. Sijoitusriskeistä raportoidaan hallitukselle kuukausittain. Lisäksi raportoidaan toimintaa ja tavoitteita uhkaavista riskeistä aina tarvittaessa.

ETERAN KESKEISET RISKIT

VAKUUTUSRISKIT

Työeläkejärjestelmä on osittain rahastoiva. Tämä tarkoittaa sitä, että osa eläkemenosta on eläkelaitosten yhteisellä vastuulla ja osa sen eläkelaitoksen vastuulla, johon vastaava eläkevastuu (rahasto) on kertynyt.

Yhteisellä vastuulla olevan eläkemenon rahoittaminen ei aiheuta riskiä yksittäiselle eläkelaitokselle. Riskin siitä, että vakuutusmaksutulo ja sijoitustuotot riittävät tulevaisuudessa yhteisellä vastuulla olevan eläkemenon kattamiseen, kantavat yksityisen sektorin vakuutuksen maksajat eli työnantajat ja työntekijät yhdessä. Puskurina tämän vakuutusliikkeen osalta toimii vastuuvetkään sisältyvä tasausvastuu.

Vakuutusliikkeen riskeillä tarkoitetaan vakuutusmaksujen rahastoitujen osien ja niistä kertyneen vastuuvetkän riittävyyttä suhteessa Eteran omalla vastuulla olevaan eläkemenoon. Etera soveltaa vakuutusmaksujen ja vastuuvetkän laskennassa sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamia, kaikille eläkeyhtiöille pääosin yhteisiä laskuperusteita. Laskuperusteissa määritellään laskennassa käytettävät vakuutusmatemaattiset oletukset, jolloin yksittäisen työeläkeyhtiön riskinä on poikkeaminen yhteisesti vahvistetuista keskiarvoihin perustuvista laskuperusteista.

Keskimäärin riittäväksi arvioidun maksutason on riitettävä myös Eteran vakuuttamilla, perinteisesti korkean työkyvyttömyysalkavuuden omaavilla toimialoilla. Etera on varautunut tilanteeseen allokoidulla vuoden 2006 lopussa vastuuvetkän uudelleen siten, että se ottaa huomioon Eteran poikkeavasta vakuutuskannasta mahdollisesti tulevaisuudessa aiheutuvat keskimääräistä suuremmat menot. Tässä yhteydessä vahvistettiin Eteran vakuutusliikkeen puskuria, eli tasoitusmäärää. Lisäksi lakiin sisällytettiin Eteraa koskevia erityissäännöksiä, joiden tarkoituksena on mahdollistaa Eteran poikkeavaan vakuuskantaan liittyvien riskien hallinta myös pitkällä aikavälillä. Mikäli Eteran tasoitusmäärän työkyvyttömyyseläkeosa pitkällä aikavälillä vähenee siten, että se on suhteellisesti laskettuna pienempi, kuin 70 % muiden työeläkeyhtiöiden keskimäärästä, siirretään yhteisestä tasausjärjestelmästä edellä mainitun 70 % tason alittava määrä varoja Eteran tasoitusmäärän työkyvyttömyyseläkeosaan. Kuolevuusoletukset ovat yhteisesti vahvistetusta laskuperusteesta poiketen asetettu vastaamaan Eteran

vakuutuskannassa todellisuudessa havaittua tasoa. Mikäli Eteran kuolevuusliike vanhan LEL-vakuutuskannan osalta jää merkittävästi alijäämäiseksi, katetaan syntynyt alijäämä yhteisestä tasausjärjestelmästä. Merkittävä ylijäämä vastaavasti siirretään yhteiseen tasausjärjestelmään.

Vakuutusliikkeen riskejä seurataan säännöllisesti arvioimalla vuoden aikana vakuutusliikkeen tuloksen kehittymistä. Tämän lisäksi Eteran vakuutuskannan osalta laaditaan erilaisia vakuutusteknisiä analyysejä ja tilastoja, joiden perusteella saadaan tarkempaa tietoa vakuutuskannan muutoksista ja vakuutusliikkeeseen kohdistuvista riskeistä.

Vakuutusliikkeen riskejä hallitaan vakuutusliikkeen puskurin, eli tasoitusmäärän avulla. Vakuutusliikkeen ylijäämäinen tulos siirretään tasoitusmäärään ja vastaavasti vakuutusliikkeen alijäämäinen tulos katetaan siitä. Tasoitusmäärä on vuoden 2016 lopussa 585 milj. euroa, mikä on 21 % vuoden 2016 palkkasummasta. Eteran tasoitusmäärän työkyvyttömyysoisa on muihin työeläkeyhtiöihin verrattuna suhteellisesti suurempi. Tällä on varauduttu Eteran vakuutuskannan keskimääräistä suurempaan työkyvyttömyysalkavuuteen. Muita tasoitusmäärän osia ovat vanhuuseläke- ja maksutappio-osat. Tasoitusmäärässä on Eteran osalta myös erikseen varauduttu ajalta ennen vuotta 2007 periytyvien hoitokulujen keskimääräistä suurempaan määrään.

Vuoden 2017 alussa Eteran tasoitusmäärän vanhuuseläke- ja maksutappio-osat sulautettiin vakavaraisuuspääomaan ja vakuutusliikkeen tulos katetaan tältä osin jatkossa sieltä.

Eteran raportoidut vakuutusliikkeen tulokset vuodelta 2016 muodostuivat seuraavasti (milj.euroa):

	Tulos 2016	Tasoitusmäärä 31.12.2016
Vanhuuseläke	3	39
Työkyvyttömyyseläke	14	485
Maksutappio	2	57
Hoitokustannus	-	5
Yhteensä	19	585

SIJOITUSRISKIT

Sijoitusriskien hallinnan periaatteet

Sijoitusriskejä hallitaan muuttamalla sijoitussalkun riskin määrää ja jakaumaa niin, että riskien määrä ja koostumus pyritään aina mitoittamaan oikein yhtiön vakavaraisuuden kannalta ja optimaalisesti rahoitusmarkkinoiden tilanteen kannalta. Sijoitusriskien hallinnan tavoitteena on se, että sijoitusten pitkän aikavälin tuottotavoitteet täyttyvät eikä Eteran vakavaraisuus vaarannu. Tavoitteena on pitkällä tähtäimellä parantaa vakavaraisuutta suhteessa muihin työeläkelaitoksiin. Vakavaraisuuspoikkeama muiden TyEL-yhtiöiden keskimääräiseen vakavaraisuuteen ei muuttunut olennaisesti vuoden 2016 aikana.

Hallitus on sijoitussuunnitelmassa määritellyt riskilimiitit, eli kuinka paljon riskiä voidaan ottaa eri muodoissa ja koko salkun osalta. Keskeisiä rajoitettavia riskialueita ovat osake-, korko-, luotto- ja

valuuttariski. Riskilimiitit on määritetty vakavaraisuuspääoman maksimitappiona tietyllä luottamustasolla (ns. Value-at-Risk –menetelmä). Lisäksi on määritelty vaihteluväli omaisuuslajiallokaatiolle.

Riskilimiittien valvonnan ohella sijoitussalkun riskejä arvioidaan myös erilaisilla täydentävillä analyyseilla kuten erilaisilla herkkyyssanalyysillä ja skenaarioanalyysillä. Herkkyyssanalyysissä tarkastellaan yksittäisiä riskitapahtumia ja näiden vaikutuksia yhtiön sijoitusten arvoon. Skenaarioanalyysillä arvioidaan, minkälaisia vaikutuksia useiden markkinatekijöiden samanaikaiset muutokset aiheuttaisivat yhtiön vakavaraisuuteen.

Hallituksen, toimitusjohtajan ja muiden päätösvaltaa käyttävien henkilöiden tekemien sijoituspäätösten täytäntöönpanosta vastaa sijoitusjohtaja. Sijoitukseen liittyvä riskienvalvonta on järjestetty erilleen sijoitustoiminnasta. Talous ja riskienvalvonta -toiminnon tehtävänä on arvioida ja valvoa sijoitusriskejä ja raportoida niistä hallitukselle ja johdolle. Hallitus valvoo sijoitussuunnitelman limiittien ja valtuuksien noudattamista säännöllisen raportoinnin perusteella.

Sijoitusten riskit

Sijoitussalkun markkinariskit koostuvat yksittäisten kohteiden ja omaisuusluokkien markkina-arvojen heilahteluista sekä omaisuuslajien välisestä yhteisvaihtelevuudesta. Eteran koko sijoitussalkun riskejä pyritään hallitsemaan laaja-alaisella hajauttamisella sekä omaisuuslajiallokaation kokonaisriskitason järkevällä mitoituksella. Sijoitusten kokonaisriskitasoa muutellaan omaisuuslajeja ostamalla tai myymällä sekä johdannaisinstrumenteilla. Eteran sijoitussalkku on hyvin hajautunut omaisuuslajeittain, valuutta-alueittain, maantieteellisesti ja sijoitustyyleitään.

Alla on kuvattu herkkyyssanalyysi, joka kuvastaa yksittäisten riskitekijöiden merkitystä Eteran kannalta.

	Pörssikurssit -20 %	Korot +1 %-yksikköä	Kiinteistöjen arvot -5 %
Vaikutus vakavaraisuuspääomaan (milj. euroa)	-153	-33	-70
Vaikutus vakavaraisuusasteeseen (%-yksikköä)	-2,8%	-0,6%	-1,3%

Suurin riski sijoitustuoton kannalta oli 31.12.2016 osakeriski (noteeratuista ja noteeraamattomista osakesijoituksista, ml. pääomarahastot). Vakavaraisuuden kannalta osakeriskiä pienentää osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu, eli osakeriskin vaikutus toimintapääomaan on pienempi kuin vaikutus sijoitusten arvoon. Laskelmassa on käytetty vastuuvelan osaketuottosidonnaisena osuutena 10 prosentin osuutta. Tämä osuus kasvoi 1.1.2017 15 prosenttiin, mikä pienentää osakeriskin vaikutusta vakavaraisuuden kannalta.

Osakeriskit

Osakesijoituksiin liittyvät riskit voidaan jakaa osakemarkkinariskiin, yritysrisikkiin ja osakesijoitusten likviditeettiriskiin.

Osakemarkkinariski tarkoittaa sitä osaa osakkeen riskistä, joka tulee yleisen taloudellisen kehityksen kautta, toisin sanoen tekijöistä, jotka vaikuttavat kaikkien markkinoilla toimivien yritysten odotettuun tuloksenteekokykyyn. Markkinariskiä ei voida eliminoida hajautuksen avulla.

Yritysrisikki merkitsee sitä, että yksittäinen yhtiö saattaa pahimmassa tapauksessa ajautua konkurssiin ja osakesijoittaja tällaisessa tapauksessa menettää sijoituksensa arvon kokonaisuudessaan. Yritysrisikkiä pyritään suorien sijoitusten osalta pienentämään omalla analyysillä, sekä hajauttamalla sijoitukset eri yhtiöihin ja eri toimialoille.

Osakesijoitusten likviditeettiriskillä tarkoitetaan sijoitusten realisoimisen vaikeutta ilman merkittäviä hintaliikkeitä tai kustannusvaikutuksia. Suorien sijoitusten osalta likviditeettiriski liittyy lähinnä pieniin yhtiöihin, ja sijoituskohteiden koko ja osakkeen likviditeetti huomioidaan näin ollen sijoituspäätöstä tehtäessä.

Korkoriski

Korkoriskillä tarkoitetaan korkotason muutoksista aiheutuvia markkina-arvojen muutoksia. Korkosijoitusten korkoriskiasemaa hallitaan johdannaisinstrumenteilla sekä käteissijoitusten maturiteettirakennetta muuttamalla. Käteissijoitusten korkoriski kasvaa tyypillisesti sijoituksen maturiteetin pidentyessä. Korkosijoitusten ja johdannaisten korkoriskiä arvioidaan erilaisilla herkkyysoanalyysillä ja korkoskenaarioilla.

Luottoriski

Luottoriskillä tarkoitetaan sijoitukseen liittyvää vastapuoliriskiä sekä sijoituksen luottoriskimarginaalin muutoksista aiheutuvaa arvon heilahtelua. Sijoituksen luottoriskin määrää kuvaa tyypillisesti siitä vaadittava luottoriskimarginaali. Luottoriski voi realisoitua vastapuolen mennessä konkurssiin tai markkinoiden arvion vastapuolen luottokelpoisuudesta heikentyessä. Korkosalkun luottoriskiä hallitaan sijoitusten riittävällä hajautuksella. Tämän lisäksi luottoriskeiltä voidaan suojautua jossain määrin käyttämällä luottoriskijohdannaisia.

Valuuttariski

Valuuttariskillä tarkoitetaan muiden kuin euro-määräisten sijoitusten arvonmuutoksia, jotka aiheutuvat ko. sijoitusten paikallisvaluutan arvon vaihtelusta verrattuna euroon. Muiden kuin euromääräisten sijoitusten valuuttariskiä voidaan suojata valuuttajohdannaisilla. Valuuttariskejä hallitaan myös muuttelemalla sijoitusomaisuuden jakautumista eri valuutta-alueille.

Likviditeettiriski

Likviditeettiriskillä tarkoitetaan sitä, kuinka nopeasti ja millaisilla kustannuksilla pystytään ostamaan tai myymään kukin sijoitusinstrumentti. Mitä tehokkaammat markkinat ovat, sitä nopeammin ja halvemmalla kyseiset kaupat voidaan tehdä. Eteran korkosijoitusten likviditeettiriskiä hallinnoidaan huolehtimalla siitä, että riittävän suuri osa sijoituksista on mahdollista muuttaa rahaksi välittömästi ja pienin kustannuksin. Tätä tavoitetta turvaa erityisesti se, että salkussa on riittävä määrä hyvän likviditeetin omaavia joukkovelkakirjalainoja sekä lyhyen maturiteetin rahamarkkinasijoituksia tai talletuksia.

Pääomasijoituksiin liittyvät riskit

Pääomasijoituksiin liittyy monia perinteiselle osake- ja korkosijoittamiselle tyypillisiä riskejä, mutta ominaispiirteidensä vuoksi niihin kohdistuu myös muita riskejä. Pääomarahastosijoituksiin liittyy tavanomaisten sijoitusriskien ja sijoituskohteiden hintojen muutosten lisäksi listaamattomien instrumenttien erittäin alhainen likviditeetti, pääomasijoitusmarkkinoiden syklisyydestä johtuva ajoitusriski, sekä hallinnointiyhtiöön ja rahastoon liittyvät rakenteelliset, verotukselliset ja henkilöriskit. Huolellisen sijoitusprosessin, sijoituskohteiden valinnan ja sijoitusten seurannan lisäksi hajautuksella on keskeinen asema sijoitusten riskienhallinnassa.

Kiinteistöriskit

Suorissa kiinteistösijoituksissa riskit muodostuvat vuokra- tai kauppamarkkinariskistä sekä kiinteistökohtaisista riskeistä. Eteran kiinteistösalkku on hajautettu kiinteistöjen erilaisen käytön ja kiinteistöjen määrän sekä vuokralaisten suhteen. Kiinteistösalkkua pyritään edelleen suunnitelmallisesti hajauttamaan eri kiinteistölajeihin. Suorissa kiinteistösijoituksissa vuokralaisriski voi olla merkittävä. Vuokralaisriski realisoituu vuokralaisen mennessä konkurssiin tai joutuessa jonkun muun merkittävän maksukykyä heikentävän tapahtuman kohteeksi. Tätä vastaan suojaudutaan osaksi vuokravakuuksilla sekä hajauttamalla sijoituksia kohteittain ja vuokralaisittain. Tilojen kysynnän vaihtelua ja siitä johtuvaa vuokratasojen alenemista vastaan suojaudutaan hajauttamalla kiinteistösijoituksia käyttötarkoitukseltaan erilaisiin kiinteistöihin sekä pyrkimällä pitkäaikaisiin vuokrasopimuksiin. Kiinteistörahastoilla voidaan lisäksi hajauttaa kiinteistömarkkinoiden sykliriskiä.

Muiden sijoitusten riskit

Muut sijoitukset voivat koostua esim. hedge fundeista, vakuutusriskillisistä arvopapereista tai muista erityissijoitusrahastoista. Näihin sijoituksiin liittyviä riskejä hallitaan hajauttamalla sijoituksia tuotetyypeittäin ja riskilajeittain.

OPERATIIVISET RISKIT

Operatiivisia riskejä ja kartoitetaan ja arvioidaan toiminnoittain osana toiminnan suunnittelua. Operatiivisten riskien hallinta on osa toimintojen normaalia johtamista. Tavoitteena on, että toiminta on vastuullista, taloudellista ja tehokasta. Eteran perustehtävän hoitamisen kannalta vahingollisimpia operatiivisia riskejä olisivat virheet ja häiriöt, jotka vaarantaisivat eläkkeiden oikeellisuuden tai oikea-aikaisen maksamisen.

Eteran merkittävimmät operatiiviset riskit liittyvät tietojärjestelmien ja prosessien toimivuuteen sekä henkilöstön osaamisen.

MUUT RISKIT

Eteran suurimmat pitkän aikavälin strategiset riskit liittyvät sijoitustoiminnan kilpailukykyisyyteen, vakavaraisuuteen, palvelukehitykseen sekä eläkejärjestelmän rakenteiden ja lainsäädännön kehityssuuntiin. Suurien kehittämishankkeiden tavoitteiden saavuttamiseen liittyvät riskit korostuvat tulevina vuosina. Strategisten tavoitteiden toteutumista seurataan jatkuvasti osana normaalia johtamista.

Toiminnan jatkuvuuteen liittyvät riskit voivat aiheutua erilaisista ulkoisista kansallisista tai kansainvälisistä tapahtumista, jotka saattavat vaikuttaa Eteran edellytyksiin hoitaa lakisääteistä

tehtävänsä. Häiriöt saattavat uhata eläkkeiden maksamista ja rahoittamista. Etera turvaa ensisijaisesti toimeentuloturvaan liittyvät palvelut yhdessä muiden toimijoiden, pankkien ja viranomaisten kanssa. Hallituksen laatimassa valmiussuunnitelmassa varaudutaan erilaisiin yhtiön toimintaa vaarantaviin tilanteisiin.

**LASKELMA VAKAVARAISUUSPÄÄOMAN VÄHIMMÄISMÄÄRÄSTÄ JA SIITÄ,
ETTÄ YHTIÖ TÄYTTÄÄ TVYL:N VAKAVARAISUUSSÄÄNNÖKSET 31.12.2016**

Vähimmäispääomavaatimus (TVYL 7 luku 17§ 2 mom)	201 601 604 €
1/3 vakavaraisuusraja	
Vakavaraisuuspääoma ilman tasoitusmäärän osuutta	632 158 961 €
Vakavaraisuusraja	604 804 812 €
Vakavaraisuusrajan nelinkertainen määrä	2 419 219 246 €
Vakavaraisuuspääoma	845 537 556 €

Yhtiön vakavaraisuuspääoma on vakavaraisuusrajan ja sen nelinkertaisen määrän välissä. Yhtiön vakavaraisuuspääoma ilman tasoitusmäärän osuutta ylittää vähimmäispääomavaatimuksen.

Siirto ositettuun lisävakuutusvastuuseen on tehty TVYL 7 luvun 18 § 2 momentin mukaisesti.

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

KONSERNITULOSLASKELMA 1.1.-31.12.2016	31.12.2016	Liitetieto	31.12.2015
Vakuutustekninen laskelma			
Vakuutusmaksutulo	713 262 035,56	[1]	679 977 112,12
Sijoitustoiminnan tuotot	943 492 327,74	[17]	961 559 466,17
Korvauskulut			
Maksetut korvaukset	-803 105 711,81	[2, 5]	-771 609 136,73
Korvausvastuunmuutos			
Korvausvastuun kokonaisuutos	<u>-176 663 110,75</u>		<u>-89 202 349,30</u>
Korvauskulut, netto	<u>-979 768 822,56</u>		<u>-860 811 486,03</u>
Vakuutusmaksuvastuun muutos			
Vak.maksuvastuun kokonaisuutos	17 892 212,52		78 012 663,55
Liikekulut	-23 986 254,26	[5]	-23 654 996,24
Sijoitustoiminnan kulut	<u>-673 557 410,43</u>	[17]	<u>-834 443 527,26</u>
Vakuutustekninen tulos	-2 665 911,43		639 232,31
Muu kuin vakuutustekninen laskelma			
Tuloverot			
Tilikauden verot	-897 874,38		-833 787,29
Aikaisempien tilikausien verot	-804,90		1 182 705,96
Laskennalliset verot	<u>1 577 066,40</u>		<u>-4 067 979,85</u>
	678 387,12		-3 719 061,18
Tilikauden voitto/tappio	-1 987 524,31		-3 079 828,87

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

KONSERNITASE	31.12.2016	Liitetieto	31.12.2015
Vastaavaa			
Aineettomat hyödykkeet			
Aineettomat oikeudet	857 824,12	[12]	1 003 822,38
Muut pitkävaikutteiset menot	21 461 999,53		17 267 308,76
	22 319 823,65		<u>18 271 131,14</u>
Sijoitukset			
Kiinteistösijoitukset			
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet	733 394 624,34	[8, 18, 19]	541 728 342,31
Lainasaamiset omistusyhteisyrityksiltä 1.1.	59 396 695,28	[19,20]	59 396 695,28
Muut sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet	2 825 115 286,69	[9, 18]	1 802 411 361,93
Rahoitusmarkkinavälineet	1 005 435 051,68	[18]	1 980 113 691,36
Kiinnelainat	34 204 270,65	[19]	100 019 415,09
Muut lainasaamiset	206 595 319,17	[10, 18]	209 891 464,18
Talletukset	50 125 786,18	[18]	50 039 865,27
	4 914 267 033,99		<u>4 743 600 835,42</u>
Saamiset			
Ensivakuutustoiminnasta			
Vakuutusmaksusaamiset	76 966 422,70		71 474 459,23
Muut saamiset			
Saamiset saman konsernin yrityksiltä	31 056,89		28 173,46
Saamiset muilta	154 230 495,60	[20]	134 000 747,70
Laskennalliset verosaamiset	7 911 528,37		5 603 593,11
	239 139 503,56		<u>211 106 973,50</u>
Muu omaisuus			
Aineelliset hyödykkeet			
Koneet ja kalusto	1 881 516,45	[12]	2 066 345,51
Rahat ja pankkisaamiset	365 806 389,02		383 132 927,85
	<u>367 687 905,47</u>		<u>385 199 273,36</u>
Siirtosaamiset			
Korot ja vuokrat	8 864 336,78		9 811 432,92
Saaminen vastuunjaosta	10 992 900,00		4 234 400,00
Muut siirtosaamiset	457 605,13		1 193 360,62
	20 314 841,91		<u>15 239 193,54</u>
	<u>5 563 729 108,58</u>		<u>5 373 417 406,96</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA

KONSERNITASE	31.12.2016	Liitetieto	31.12.2015
Vastattavaa			
Oma pääoma			
Pohjarahasto	5 000 000,00		5 000 000,00
Takuupääoma	112 000,00		112 000,00
Edellisten tilikausien voitto/tappio	30 173 099,78		33 300 350,56
Tilikauden voitto/tappio	-1 987 524,30		-3 079 828,87
	<u>33 297 575,48</u>	[21]	<u>35 332 521,69</u>
Vakuutustekninen vastuovelka			
		[14]	
Vakuutusmaksuvastuu	2 376 451 774,96		2 394 343 987,48
Korvausvastuu	2 989 004 292,74		<u>2 812 341 181,99</u>
	5 365 456 067,70		<u>5 206 685 169,47</u>
Velat			
Ensivakuutustoiminnasta	149 737,12		226 860,47
Muut velat			
Velat omistusyhteisyriyksille	224 977,51		0,00
Velat muille	121 035 929,90	[22]	79 781 636,81
Laskennalliset verovelat	11 895 736,27		<u>11 164 867,41</u>
	<u>133 306 380,80</u>		<u>91 173 364,68</u>
Siirtovelat			
Velka vastuunjakoon	76 500,00		8 096 000,00
Muut siirtovelat	31 592 584,60	[23]	<u>32 130 351,12</u>
	<u>31 669 084,60</u>		40 226 351,12
	<u>5 563 729 108,58</u>		<u>5 373 417 406,96</u>

KONSERNIN EPÄSUORA RAHOITUSLASKELMA**2016****2015****Liiketoiminnan rahavirta**

Voitto/tappio varsinaisesta toiminnasta	-2 665 911,00	639 232,31
Oikaisut:		
Vakuutusteknisen vastuuvelan muutos	158 770 898,00	11 189 685,75
Sijoitusten arvonalentumiset ja palautuneet arvonalentumiset	-50 871 761,00	70 566 302,93
Suunnitelman mukaiset poistot	16 298 102,00	9 420 815,13
Muut oikaisut	-9 534 975,85	-105 994 123,23
Rahavirta ennen käyttö pääoman muutosta	<u>111 996 352,15</u>	<u>-14 178 087,11</u>

Käyttöpääoman muutos

Lyhytaikaisten korottomien liikesaamisten lisäys(-)/vähennys(+)	-30 800 243,69	51 014 142,48
Lyhytaikaisten korottomien velkojen lisäys(+)/vähennys(-)	<u>32 844 882,38</u>	<u>-54 941 154,21</u>
Liiketoiminnan rahavirta ennen rahoituseriä ja veroja	114 040 990,84	-18 105 098,84
Maksetut välittömät verot	<u>-898 679,41</u>	<u>348 918,67</u>
Liiketoiminnan rahavirta	<u><u>113 142 311,43</u></u>	<u><u>-17 756 180,17</u></u>

Investointien rahavirta

Sijoitusten investoinnit	-1 526 412 501,92	-1 399 764 606,43
Luovutustulot sijoituksista	1 403 271 722,16	1 330 456 942,65
Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden investoinnit ja luovutustulot (netto)	<u>-7 280 650,50</u>	<u>-9 736 729,94</u>
Investointien rahavirta	<u><u>-130 421 430,26</u></u>	<u><u>-79 044 393,72</u></u>

Rahoituksen rahavirta

Maksetut takuupääoman korot ja muu voitonjako	<u>-47 420,00</u>	<u>-46 439,64</u>
	<u><u>-47 420,00</u></u>	<u><u>-46 439,64</u></u>

Rahavarojen muutos

	<u><u>-17 326 538,83</u></u>	<u><u>-96 847 013,53</u></u>
Rahavarat tilikauden alussa	383 132 927,85	479 979 941,38
Rahavarat tilikauden lopussa	<u>365 806 389,02</u>	<u>383 132 927,85</u>
	<u><u>-17 326 538,83</u></u>	<u><u>-96 847 013,53</u></u>

**KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITULOSLASKELMAN TIEDOT**

17. SIIJOITUSTOIMINNAN NETTOTUOTON ERITTELY

Sijoitustoiminnan tuotot

	31.12.2016	31.12.2015
Tuotot kiinteistösijoituksista		
Korkotuotot		
Omistusyhteisyrityksiltä	357 505,49	523 943,50
Muilta	20 403,29	10 938,53
Muut tuotot		
Osinkotuotot kiinteistösijoituksista	912,00	
Muut tuotot kiinteistösijoituksista	48 514 181,66	
Muilta	48 515 093,66	43 138 361,18
Tuotot muista sijoituksista		
Osinkotuotot	142 644 240,73	110 304 141,59
Korkotuotot	58 501 049,25	71 794 243,61
Muut tuotot	381 128 144,89	<u>380 477 799,66</u>
Yhteensä	631 166 437,31	606 249 428,06
Arvon alentumisten palautukset	228 622 168,16	206 595 347,14
Myyntivoitot	<u>83 703 722,27</u>	<u>148 714 690,97</u>
Yhteensä	<u>943 492 327,74</u>	<u>961 559 466,17</u>
Sijoitustoiminnan kulut		
Kulut kiinteistösijoituksista	19 672 937,78	20 345 238,57
Kulut muista sijoituksista	374 781 362,30	475 516 214,02
Korkokulut	<u>14 302 642,84</u>	<u>11 755 097,88</u>
Yhteensä	408 756 942,92	507 616 550,47
Arvon alentumiset ja poistot		
Arvon alentumiset	177 750 406,93	277 161 650,07
Suunnitelma poistot	12 873 791,88	<u>6 940 199,36</u>
Myyntitappiot	<u>74 176 268,70</u>	<u>42 725 127,36</u>
Yhteensä	<u>673 557 410,43</u>	<u>834 443 527,26</u>
Sijoitustoiminnan nettotuotto tuloslaskelmassa	<u>269 934 917,31</u>	<u>127 115 938,91</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITASEEN LIITETIEDOT

18. SIIJOITUKSET

Sijoitusten käypä arvo ja arvostusero

	2016			2015		
	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpitoarvo	Käypä arvo
Kiinteistösijoitukset						
Kiinteistöt	557 233 496,77	557 233 496,77	694 041 432,33	455 171 046,71	455 171 046,71	519 555 779,21
Kiinteistöosakkeet						
omistusyhteisyrityksissä	124 488 045,31	124 488 045,31	185 426 365,78	64 672 770,57	64 672 770,57	116 931 249,44
Muut kiinteistöosakkeet	51 673 082,26	51 673 082,26	54 620 306,52	21 884 525,03	21 884 525,03	22 836 800,66
Lainasaamiset omistus yhteisyrityksiltä	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28	59 396 695,28
Muut sijoitukset						
Osakkeet ja osuudet	2 825 115 286,69	2 825 115 286,69	3 564 573 429,34	2 843 762 050,66	2 843 762 050,66	3 483 970 408,73
Rahoitusmarkkinavälineet	1 005 435 051,68	1 005 435 051,68	1 009 654 694,30	938 763 002,63	938 763 002,63	974 021 153,51
Kiinnelainasaamiset	34 204 270,65	34 204 270,65	34 204 270,65	100 019 415,09	100 019 415,09	100 019 415,09
Muut lainasaamiset	206 595 319,17	206 595 319,17	206 595 319,17	209 891 464,18	209 891 464,18	209 891 464,18
Talletukset	50 125 786,18	50 125 786,18	50 125 786,18	50 039 865,27	50 039 865,27	50 039 865,27
Yhteensä	4 914 267 033,99	4 914 267 033,99	5 858 638 299,55	4 743 600 835,42	4 743 600 835,42	5 536 662 831,37

Rahoitusmarkkinavälineiden jäljellä oleva hankintameno sisältää korkotuotoiksi (+) tai niiden vähennykseksi (-) jaksotettua nimellisarvon ja hankintamenoerotusta

1 973 444,63

2 727 998,13

Käyvän arvon ja kirjanpitoarvon arvostusero

944 371 265,56

793 061 995,95

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITASEEN LIITETIEDOT

19. KIINTEISTÖSIJOITUKSET

Kiinteistösijoitusten muutokset

	2016		2015	
	Kiinteistöt ja kiinteistö-osakkeet	Lainasaamiset omistusyhteisyrityksiltä	Kiinteistöt ja kiinteistö-osakkeet	Lainasaamiset omistusyhteisyrityksiltä
Hankintameno 1.1.	699 654 465,33	59 396 695,28	729 049 826,13	59 396 695,28
Lisäykset	241 687 421,71	0,00	67 154 258,54	0,00
Vähennykset	-30 498 437,98	0,00	-96 549 619,34	0,00
Hankintameno 31.12.	910 843 449,06	59 396 695,28	699 654 465,33	59 396 695,28
Kertyneet poistot 1.1.	-112 329 965,53	-	-117 913 916,78	-
Myytyjen yhtiöiden kertyneet poistot	604 665,56	-	12 558 948,80	-
Tilikauden poistot	-13 629 367,26	-	-6 974 997,55	-
Kertyneet poistot 31.12.	-125 354 667,23	-	-112 329 965,53	-
Arvonalentumiset 1.1.	-45 596 157,49	-	-48 972 478,05	-
Vähennysten arvonalentumiset	-	-	10 973 089,36	-
Tilikauden arvonalentumiset	-6 498 000,00	-	-12 311 485,55	-
Arvonalentumisten palautukset	-	-	4 714 716,75	-
Arvonalentumiset 31.12.	-52 094 157,49	-	-45 596 157,49	-
Kirjanpitoarvo 31.12.	733 394 624,34	59 396 695,28	541 728 342,31	59 396 695,28

Omassa käytössä olevat kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet

	2016	2015
Jäljellä oleva hankintameno	33 638 974,58	25 010 768,59
Kirjanpitoarvo	33 638 974,58	25 010 768,59
Käypä arvo	33 758 397,38	25 130 191,39

20. SAAMISET

2016

2015

Muut saamiset muilta

Ennakkomaksut	80 147 223,85	79 521 800,71
Sijoitussaamiset	71 690 417,97	51 756 663,78
Muut saamiset	2 392 853,78	2 750 456,67
	<u>154 230 495,60</u>	<u>134 028 921,16</u>

**KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITASEEN LIITETIEDOT**

21. OMA PÄÄOMA	31.12.2016	31.12.2015
Pohjarahasto	5 000 000,00	5 000 000,00
Takuupääoma 1.1.	112 000,00	<u>112 000,00</u>
	5 112 000,00	5 112 000,00
Edellisten tilikausien voitto/tappio 1.1.	30 220 519,71	33 346 790,20
Siirto hallituksen voittovaroihin	-40 000,00	-40 000,00
Jaettu pääomalle korkoa	<u>-7 419,92</u>	<u>-6 439,64</u>
Tilikauden voitto/tappio	-1 987 524,31	-3 079 828,87
	28 185 575,48	<u>30 220 521,69</u>
OMA PÄÄOMA YHTEENSÄ	<u>33 297 575,48</u>	<u>35 332 521,69</u>

OMAN PÄÄOMAN JAKAUTUMINEN EHDOTETUN VOITONJAON JÄLKEEN

Takuupääoman merkitsemiseen liittyneiden ehtojen mukaan takuupääomalle maksetaan korkoa merkittyjen takuuosuuksien mukaisessa suhteessa. Takuuosuuksilla on yhtäläiset oikeudet yhtiön varoihin sekä voitonjakoon.

	2016	2015
Takuuosuuden omistajien osuus:		
Takuupääoma	112 000,00	112 000,00
Ehdotettu voitonjako takuupääoman omistajille	6 160,00	7 419,92
Vakuutuksenottajien osuus		
ehdotetun voitonjaon jälkeen	<u>33 179 415,48</u>	<u>35 213 101,77</u>
	<u>33 297 575,48</u>	<u>35 332 521,69</u>

VOITONJAKOKELPOISET VARAT

Tilikauden voitto/tappio	-1 987 524,31	-3 079 828,87
Edellisten tilikausien voitto/tappio	30 173 099,79	33 300 350,56
Tilinpäätössiirtojen kertymän oman pääoman osuus	<u>-464 792,58</u>	<u>-352 503,66</u>
	<u>27 720 782,90</u>	<u>29 868 018,03</u>

KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITASEEN LIITETIEDOT

22. VELAT

	2016	2015
Muut velat muille		
Ennakonpidätys- ja sosiaaturvamuksuvelka	15 121 408,48	14 880 886,10
Ostovelat	4 570 371,13	4 250 383,50
Muu velat	101 344 150,30	60 650 367,21
	<u>121 035 929,91</u>	<u>79 781 636,81</u>

23. SIIRTOVELAT

Muut siirtovelat		
Palkat sosiaalikuluneen	4 534 952,86	3 230 360,35
Sijoitussiirtovelat	25 667 996,65	28 477 857,31
Muut siirtovelat	1 389 635,09	422 133,42
	<u>31 592 584,60</u>	<u>32 130 351,08</u>

**KESKINÄINEN ELÄKEVAKUUTUSYHTIÖ ETERA
KONSERNITASEEN LIITETIEDOT**

KONSERNIN VASTUUT JA VASTUUSITOUMUKSET

Johdannaissopimukset

Johdannaissopimusten vastuusitoumuksista on erittely Eteran taseen liitetietona.

	2016	2015
Arvonlisäveron tarkistusvastuu	25 947 677,71	28 249 135,45
Arvonlisäveron tarkistusvastuu on suhteellistettu omistuosuuden mukaan.		
Omasta puolesta annetut kiinnitykset konsernissa	496 885,00	536 885,00

TILINPÄÄTÖKSEN JA TOIMINTAKERTOMUKSEN 31.12.2016 ALLEKIRJOITUKSET

Hallituksen esitys voiton käytöstä

Hallitus esittää, että vuodelta 2016 maksetaan takuupääomalle korkoa, joka on vakuutus korko lisättynä yhdellä prosenttiyksiköllä eli 5,500 prosenttia. Takuupääoma oli vuoden lopussa 112 000 euroa. Hallitus esittää, että tilikaudelta 2016 takuupääomalle maksetaan korkoa 6 160,00 euroa ja hallituksen käyttövaroihin varataan 100 000,00 euroa käytettäväksi yleishyödyllisiin tai sitä vastaaviin tarkoituksiin.

Helsingissä 7. päivänä maaliskuuta 2017

Tero Kiviniemi
puheenjohtaja

Mikko Nyysölä
varapuheenjohtaja

Kyösti Suokas
varapuheenjohtaja

Marja Aarnio-Isihanni

Heimo Hakkarainen

Kirsi Hokka

Jari Niska

Topi Piela

Marja-Liisa Rajakangas

Samu Salo

Juha Sarsama

Harri Savolainen

Stefan Björkman
toimitusjohtaja

KPMG Oy Ab
PL 1037
00101 HELSINKI

Töölönlahdenkatu 3 A
00100 HELSINKI
Puhelin 020 760 3000
www.kpmg.fi

Tilintarkastuskertomus

Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Eteran yhtiökokoukselle

Tilinpäätöksen tilintarkastus

Lausunto

Olemme tilintarkastaneet Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Eteran (y-tunnus 0117086-1) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2016. Tilinpäätös sisältää sekä konsernin että emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.

Lausunnon perustelut

Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa *Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa*.

Olemme riippumattomia emoyhtiöstä ja konserniyrityksistä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että konsernitilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi voidakseen laatia tilinpäätöksen, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä.

Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan emoyhtiön ja konsernin kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuvissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen, paitsi jos emoyhtiö tai konserni aiotaan purkaa tai toiminta lakkauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntonne. Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voitaisiin kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- Tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisyyden

riskit, suunnitellamme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntomme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.

- Muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon emoyhtiön tai konsernin sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- Arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.
- Teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä emoyhtiön tai konsernin kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomuksessamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntomme. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei emoyhtiö tai konserni pysty jatkamaan toimintaansa.
- Arvioimme tilinpäätöksen, kaikki tilinpäätöksessä esitettävät tiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.
- Hankimme tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä konserniin kuuluvia yhteisöjä tai liiketoimintoja koskevasta taloudellisesta informaatiosta pystyäksemme antamaan lausunnon konsernitilinpäätöksestä. Vastaamme konsernin tilintarkastuksen ohjauksesta, valvonnasta ja suorittamisesta. Vastaamme tilintarkastuslausunnosta yksin.

Kommunikoimme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnittelusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Lisäksi annamme hallintoelimille vahvistuksen siitä, että olemme noudattaneet riippumattomuutta koskevia relevantteja eettisiä vaatimuksia, ja kommunikoimme niiden kanssa kaikista suhteista ja muista seikoista, joiden voi kohtuudella ajatella vaikuttavan riippumattomuuteemme, ja soveltuvissa tapauksissa niihin liittyvistä varotoimista.

Muut raportointivelvoitteet

Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen sisältyvän muun informaation kuin tilinpäätöksen ja sitä koskevan tilintarkastuskertomuksen. Olemme saaneet toimintakertomuksen käyttööme ennen tämän tilintarkastuskertomuksen antamispäivää.

Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea edellä yksilöity muu informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko muu informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastuksessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä.

Toimintakertomuksen osalta velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme toimintakertomukseen sisältyvään informaatioon kohdistamamme työn perusteella johtopäätöksen, että kyseisessä muussa informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

Helsingissä 7. maaliskuuta 2017

KPMG OY AB

Marcus Tötterman
KHT